

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VYBRANÉ SOCIÁLNÍ A JURISTICKÉ ASPEKTY
BEZDOMOVECTVÍ**

Autor práce: Jan Řezníček, DiS

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinované studium

Vedoucí práce: Mgr. Bc. Josef Kříha

Katedra: Právních oborů a bezpečnostních studií

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Bc. Josefu Kříhovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji PhDr. Lence Rozboudové, Ph.D. za pomoc při formálních úpravách.

ABSTRAKT

ŘEZNÍČEK, J. *Vybrané sociální a juristické aspekty bezdomovectví: bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2015. 64 s. Vedoucí bakalářské práce : Mgr. Bc. Josef Kříha.

Klíčová slova: bezdomovec, bezdomovectví, sociální vyloučení, sociální aspekty bezdomovectví, juristické aspekty bezdomovectví, trestné činy bezdomovců.

Věcná část bakalářské práce (dále jen „**práce**“) reflektuje celospolečensky velmi aktuální téma zkoumaného sociálně patologického jevu „bezdomovectví“. Má ambici rozlišit a specifikovat sociální aspekty bezdomovectví, nejčastější příčiny bezdomovectví, formy bezdomovectví a problematiku zdravotního stavu bezdomovců s ohledem na jejich životní podmínky. V širším aspektu poukazuje k užitým metodám a právně-taktickým aspektům, tzv. bezprostředních zásahů, včetně zájmového vyhodnocení správněprávních a trestněprávních konsekvencí. V rámci samostatné kapitoly práce analyzuje protiprávní jednání páchané na bezdomovcích z řad veřejnosti a také protiprávní jednání páchané samotnými bezdomovci, které formou analýzy a syntézy reflektují normy trestního a správního (přestupkového) práva. Teoretická část bakalářské práce je obohacena o výzkumnou techniku, kdy za pomoci kvantitativních, nebo kvalitativních ukazatelů má ambici reflektovat stanovené jednoznačné výzkumné otázky, jakého protiprávního jednání se bezdomovci dopouštějí nejčastěji a co je vede k tomu, aby tyto skutky páchali.

ABSTRACT

ŘEZNÍČEK, J. *Selected social and juridical Aspects of Homelessness: Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2015. 64 p. Supervisor : Mgr. Bc. Josef Kříha.

Key words: homeless people, homelessness, social exclusion, social aspects of homelessness, juridical aspects of homelessness, crimes homeless.

Substantive part of the thesis (hereinafter „work“) reflects socially very hot topic studied pathological social phenomenon „homelessness.“ Has the ambition to differentiate and specify the social aspects of homelessness, the most common causes of homelessness, homelessness and forms of health issues homeless with regard to their living conditions. In a broad aspect refers to the used methods and legal and tactical aspects, ie. The immediate interventions, including interest evaluation of administrative law and criminal consequences. In a separate chapter analyzes the offenses committed against homeless people from the general public and also illegal act committed themselves homeless by means of analysis and synthesis reflect the standards of criminal and administrative (transgression) rights. The theoretical part is enriched by research techniques when using quantitative or qualitative indicators should reflect the ambition to set clear research questions, what the infringement was committed mostly homeless and what leads them to commit these acts.

Obsah

ÚVOD	8
1 CÍLE A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	10
1.1 Historie a pojem bezdomovectví	12
1.1.1 Bezdomovectví v ČR před a po roce 1989	13
1.2 Definice a charakteristiky pojmů	15
1.3 Formy bezdomovectví	16
1.4 Příčiny vzniku bezdomovectví.....	19
1.4.1 Vnitřní příčiny	21
1.4.2 Vnější příčiny	22
2 PRÁVNÍ LEGISLATIVA VZTAHUJÍCÍ SE K PROBLEMATICE BEZDOMOVECTVÍ	23
2.1 Policie a bezdomovci	24
2.1.1 Činnost Policie ČR v problematice bezdomovectví	28
2.1.2 Úkoly plněné policií ČR	28
2.1.3 Nejčastější úkony policie ČR s bezdomovci	29
2.2 Protiprávní jednání bezdomovců	30
2.2.1 Přestupky bezdomovců	31
2.2.2 Trestné činy bezdomovců	33
2.3 Bezdomovci jako oběti trestných činů a přestupků	35
2.4 Bezdomovci jako pachatelé trestných činů a přestupků	38
3 BEZDOMOVECTVÍ JAKO SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV	40

3.1 Zdravotní stav bezdomovců.....	41
4 PREVENCE BEZDOMOVECTVÍ	44
5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	46
5.1 Grafické zobrazení otázek z dotazníku.....	46
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
SEZNAM PŘÍLOH	67

Úvod

Bezdomovectví je problém, který je znám široké veřejnosti, avšak ne každý si dokáže přesně uvědomit, co jej dokáže plně vystihnout, či s čím vším je tato problematika spojena. Bezdomovec, čili osoba bez domova, osoba žijící na ulici bez přístřeší, většinou stereotypní strava, někdy i život spojený s hladověním několika dnů až týdnů a to za zhoršených podmínek jak sociálních, ekonomických, tak i hygienických.

Problém bezdomovectví je situován z klidných vesnic a maloměst do rušného města, přímo na sídliště, či center, kde je pohyb lidí daleko větší a bezdomovci mají tak přísun k více odpadkům, ze kterých třídí potřebné věci pro sebe. Není to však jediný vliv na tuto populaci. Ve velkých městech je daleko více možností s ubytováním. Nejedná se tedy o ubytovací služby ubytoven a hotelů, nýbrž postačí místo částečně klidné, kryté od rušných přírodních vlivů, jako jsou tomu vítr, zima, déšť či sníh. Vezmeme-li v potaz napřed hlavní město České republiky – Prahu, bezdomovci často přespávají ve vagonech metra, tramvají i autobusů. Dále pak na vlakových a autobusových nádražích, v podchodech či vestibulech a různých přístřešků a chýších. V letní době, kdy je eliminována zima a venku je dostatečné teplo, slouží k přenocování pro tyto skupiny i skladnější prostor, jako je tomu lavička v parku, nebo ústraní památkových soch či schodů. Zde si vystačí bezdomovec s místem, o které se „může opřít“.

Další problém s tím související je však jejich „denní“ život. Čili doba, po kterou jsou bezdomovci aktivními osobami a stávají se společníky našeho života, ať již při cestách do práce či do škol, tak i při různých návštěvách kulturních aktivit. Tento problém by měl být částečně regulovatelný, neboť jsou místa, kde se bezdomovec nevyskytuje, nebo spíše jen teoreticky. Jedná se např. o prostory s různými povoleními, s nutností zaplaceného vstupného, chráněných objektů atd. Jak již bylo zmiňováno, je to pouze teoreticky. Může se stát, že si osoba bez přístřeší vstupné zaplatí a pak již je jen těžko vymahatelné osobu nepustit do prostoru jen proto, že není ve voňavém oblečení, umytá či s nemastnými vlasy. Žádný zákon totiž pro Českou republiku zatím neřeší bezdomovce jako takové. Čili jejich přímou identifikaci, za jaké se bezdomovec liší od běžných lidí. Teoreticky je to každému známo a každý z nás dokáže na toto téma poměrně dlouho diskutovat, avšak zatím to zůstává jen formou obecně známých myšlenek a pravidel.

Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část popisuje pojem sociální souvislosti bezdomovců, kde je popsán problém bezdomovectví, jeho formy a příčiny. Dále práce popisuje historii bezdomovectví, s uvedením poznatků v této problematice před a po roce 1989, která byla pro Českou republiku klíčová. Praktická část cíleně demonstuje strukturu osob bez domova a jejich podíl při porušení norem trestního práva a přestupkového zákona se zaměřením na teritoriální území hl.m. Prahy. V rámci přípravné empirické části je vytvořen anonymní dotazník, který byl distribuován oslovené skupině respondentů, tj. příslušníkům Policie České republiky služebně dislokovaných v rámci obvodu Krajského ředitelství hl. města Prahy, v obvodovém území Prahy II., na místním oddělení Barrandov, oddělení hlídkové služby Vinohrady a služby kriminální policie a vyšetřování na Praze 5 - Smíchov. Užitá kvalitativní výzkumná technika bude taktéž prezentována pomocí grafů a tabulek, kde budou vyhodnoceny výsledky nejčastějších shod odpovědí.

1 Cíle a metodika bakalářské práce

Teoretická část bakalářské práce má ambici zjistit, z jakých příčin se osoby nejčastěji stávají bezdomovci. Ke zjištění se použije metoda analýzy a syntézy. Existují příčiny, jako je např. ztráta finančního příjmu, nebo pozitivní motivace k životu jedince. Samozřejmě nejsou jedinými faktory ovlivňující následný život bez domova. Těchto příčin je samozřejmě více a každého jedince může potkat osud jiný. Těžko si každý z nás umí představit, že by ho takový osud stát se bezdomovcem, mohl potkat. Bohužel toto většina populace neovlivní. Příčiny mohou nastat jak z nepozornosti, své hlouposti, čili z jeho zavinění, tak i ze zavinění druhé osoby. Tím rozumíme situaci, která vznikla na základě rozhodnutí osoby, u které jsme se stali důvěrnými, nebo i věřiteli. Může se jednat např. o poskytnutí úvěrové půjčky, kdy jsme se stali věřiteli, a dlužník přestane splácet, neboť nemá na zaplacení. Je to však jen jedna varianta z několika. Tato příčina sloužila pro uvědomění si, že stát se bezdomovcem v dnešní době je především krátká a rychlá cesta. Zpět již delší a těžší. Ne každému se podaří vrátit se zpět a mnohdy to končí ztrátou smyslu o začlenění se do společnosti, neboť během doby člověk může přijít o to nejcennější, co v životě vůbec měl.

Dalším cílem práce je zjistit, jakého protiprávního jednání se osoby dopouštějí nejfrekventovaněji, a to konkrétně zda jde o protiprávní jednání porušující normy zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**trestní zákoník**“) či zákona č.200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**přestupkový zákon**“). V rámci konkretizace stanovených výstupů práce, bude rovněž specifikace konkrétních forem protiprávních jednání, porušujících normy trestního zákoníku či přestupkového zákona, včetně okolností vzniku onemocnění a jejich bojem proti způsobeným následkům.

S ohledem k stanoveným cílům byla využita výzkumná technika dotazníkového šetření, ve které byly položeny dotazujícím zjišťující otázky. Východiskem této práce bylo formou analytického a syntetizujícího postihu reflektovat v rámci důkladné rešerše dostupné literatury a pramenů základní východiska a pojmosloví zkoumané problematiky, včetně osvětlení základních terminologických konsekvencí bezdomovectví, jeho historie, příčiny, zdravotní stav

osob bez domova i názorové postoje společnosti na tento sociálně patologický jev orientací na sociálně patologické jevy, kriminalitu a viktimizaci bezdomovců. Výběrově byla uchopena dostupná literatura, důraz byl kladen jednak na zajímavé aspekty života bezdomovců, tak na vyzkoušené a osvědčené preventivní aktivity v rámci Policie ČR.

Vzhledem k tomu, že odpovědi této práce společně se zjištěnými cíli budou vycházet ze shrnutých výsledků vybrané technické metody dotazníkového šetření, který bude opakovaně rozdán příslušníkům PČR, mohou se výsledky lišit od reálných výsledků provedených např. statistickými údaji obcí a krajů.

Bezdomovci často překračují trestněprávní či správněprávní odpovědnost, neboť život strávený v ulicích měst a snaha o získání potravy a finanční pomoci za takových podmínek, často vede k páchání deliktů na úseku veřejného pořádku, či majetkové trestné činnosti. Ve většině případů se jedná pouze o delikty s nízkou mírou společenské škodlivosti, avšak v častější relevanci.

V současné době je téma bezdomovectví známo téměř každému, avšak jen málo kdo je s touto problematikou podrobněji seznámen. Bezdomovectví jako takové přitom představuje nebezpečí související v růstu mnohých epidemií, zániku vzdělanosti a ztrátu normálního života pro budoucí populaci. Bohužel nelze toto zamezit, pouze zmírnit, tak jako chudoba či bohatství, které zde bude na věky. Bezdomovectví však není problém jednotný. S touto problematikou se váže hodně společných jednání, které má společnost také za nepřizpůsobivé až zcela odlišné. Jedná se zejména o prostituci, užívání drog, závislostech na alkoholu, gamblerství, šíření nemocí a infekčních chorob, zvýšenou kriminalitu a okolí a mnoho jiného. Osob, kterých se dostane do takovéto životní, neustále přibývá. Jde o různé druhy příčin jako zavinění. Ať už rozpad rodiny, finanční krize, či tragédie v rodině. Tyto osoby pojí jedno společné, a to ztráta víry v smysl života, ztráta zaměstnání a tak finančního příjmu a následné živoření. Na živobytí si poté získávají prostředky drobnými krádežemi, vybíráním zbytků z popelnic a kontejnerů, aj.

1.1 Historie a pojem bezdomovectví

Lidé, kteří sami nevlastní, nebo nemají svůj domov, tu s námi žili v minulosti a žijí tu s námi i dodnes. Pokud nahlédneme zpět do historie, zjistíme, že se v každé době a v každém státním zřízení nacházeli lidé, kteří pro svou chudobu, či neochotu žít podle norem, ocitli na kraji společnosti, která na ně poohlížela jako na škodlivé a nechtěné. Tento pohled vycházel z faktu, že obživu si takovéto osoby obstarávaly všelijakými způsoby, převážně nelegálními. Přestože byly žebrota, kácení stromů, pytláctví, chytání ryb, či krádeže a loupeže trestány převážně trestem smrti, byly často také jejich jedinou možností jak se vůbec uživit.¹

Ve středověku se jedinou institucí, která se zaobírala chudými lidmi bez přístřeší, stala církev. Církev je nejstarší organizovaná složka, která poskytovala pomoc těm, co jí potřebují. Při kláštorech a kostelech vznikaly ústavy, které čelili různým epidemiím a hladomorům. Jednalo se o řadové útulky a nemocnice, které sloužili lidem zmrzačeným, starým, chudým, sirotkům, slepcům, lidem s velkým počtem dětí, jedinců postižených nemocí nebo též úmrtím živitele rodiny.²

První bezdomovectví, o němž se můžeme z historie dočíst, bylo samotné vyloučení z komunity, způsobené následkem trestu při spáchání různých jednání, které bylo ostatními nerespektované. Jednalo se o krádeže, fyzické napadání a jiné. Podmínky života takového jedince se staly tristními, neboť byl odkázán sám na sebe a komunita ho již nechtěla přijmout mezi sebe. Jedinec byl pro ostatní následně jen vyhnancem a cizím člověkem. Příklady jsou vedeny již v dalekém starověku, ale dočíst se o nich můžeme dokonce i v bibli. Typickým příkladem trestu vyhnanství je příběh biblické bratrovraždy ze strany muže jménem Kain. Jeho životní příběh je příčinou sociálního vyloučení jedince ze společnosti, za který si jedinec (nyní bezdomovec) může sám. Lidé věřili, že člověk odlišný od ostatních, s handicapem či s různými znamínky po těle, je známkou spáchaných hříchů v minulém životě. Proto si zaslouží být ze společnosti vyloučen. „Bezdomovecká“ epizoda byla však znázorňována i v mýtech a legendách. Zde byla symbolizována jistou zkouškou, kdy

¹ GIDDENS, A. *Sociologie*, Praha, 1999, s. 188.

² GIDDENS, A. *Sociologie*, Praha, 1999, s. 188.

hrdina opustil své rodiče a domov, aby po následném živoření a putování ve světě, našel domov jiný, do jisté míry nový a lepší. Tento hrdina však v mýtech a legendách většinou putoval s nadpřirozenou schopností, či s pomocí bohů. Tímto se odlišoval od jiných, kteří zůstali bez domova a poté umřeli.³

S nástupem průmyslové revoluce, industrialismu, urbanizace a velkým počtem přistěhovalých vesničanů do měst, kteří se stěhovali za prací, vyvstala řada sociálních problémů. Charitativní organizace již sami neunesli nápor nutnosti působit pomocně lidem, v důsledku jejího množství. Stát tedy na tuto novou skutečnost reagoval a ve převzal za to ve spojení s církví zodpovědnost. V dnešní době jsou hlavním činitelem pro pomoc osob v azylové péči a osobami se sociálními problémy organizace s azylovou péčí a se sociálními pracovníky. Jedná se zejména o organizace, jako jsou např. Armáda spásy, dobročinné aktivity křesťanů, centra naděje, charity a další. Tyto organizace plní důležitou roli v pomoci doplňující péči státu a obcím a v samostatné péči působící v první pomoci potřebným a zoufalým lidem.⁴

1.1.1 Bezdomovectví v ČR před a po roce 1989

Před rokem 1989 se Česká republika jako stát, nezajímala o osoby řešící nemajetnost střechy nad hlavou a osoby se sociálními problémy. Toto byl problém lidí samotných. Toto ani nebylo nijak medializováno. Lidé se tak o problému zvaném bezdomovectví a informací o tomto způsobu života dozvídali jen z vyprávění a z vlastních zkušeností. Nezaměstnaní lidé, či lidé, kteří se nezdržovali v místě svého trvalého bydliště, byli trestně stíháni za trestný čin příživnictví. Další možností bylo jejich umístění v psychiatrických léčebnách či zdravotnických zařízeních. Jedinci, kterých se týkala taková nutnost o pomoc z těchto organizací, však ve značné míře odpovídala sortě lidí z problémových skupin. Problémová skupina se vyznačovala

³ J. MAREK, A. STRNAD, L. HOTOVCOVÁ, *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*, Praha, 2012. s. 93.

⁴ TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, Praha, 1996, s. 47.

problémy s alkoholismem, s drogami, již trestnou minulostí, nebo procházející ústavní výchovou.

Do roku 1989 byla pro zaměstnance státních institucí zřízena možnost bydlení ve státních ubytovnách. Bohužel ale s příchodem krachu po roce 1989 stát do značné míry začal být dlužníkem, což vedlo k závěru ubytovny rozprodat. Tímto se lidé najednou ocitli také bez přístřeší a museli si bydlení zařídit již na své vlastní náklady. Příchod privatizace ovlivnil vyšší počet osob nemající své bydlení. Dále v důsledku změny v politicko-ekonomickém odvětví, si každý člověk vedl odpovědnost sám za sebe, a ne každý se s tím dokázal vyrovnat a napojit se tak na současný život.

Mezi sociální problémy, které přinesla změna společenských problémů, se vztahovala pouliční prostituce a dále nutnost o začlenění se zpět do běžných životů, ze stran tisíce propuštěných vězňů z výkonu trestu po prezidentské amnestii. Využívání našeho území migrujícími uprchlíky směrem na západ také nemálo ovlivňovalo bezdomovectví na našem území.⁵

Po roce 1989 se sociálními službami začaly zabývat nestátní neziskové organizace, které preferovali služby neústavního charakteru, jako jsou např. Sdružení Nový prostor a Sdružení Emauzy. Stálý zájem zde měla církev, která naopak zřizovala organizace, jako jsou Diakonie, Charity a Naděje. Tyto sdružení provozující domovy důchodců, azylové domy pro matky s dětmi a azylové domy pro bezdomovce. Pro pomoc v rámci poskytnutí azylových domů pro lidi žijící bez domova, se také starají magistráty a obce. Ty zřizují domy, kde mohou klienti, opouštějící ústavní zařízení církve a neziskové organizace žít po dobu jednoho roku. Také zřizují pro matky s dětmi, které jsou v bytové nouzi, azylové domy. Některé nestátní organizace společně s církví vypomáhají s rozdáváním jídla v ulicích a ošacením chudých lidí.⁶

⁵ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*, Praha, 2001, s. 152.

⁶ MATOUŠEK, O. *Sociální služby*, Praha, 2007, s. 31.

1.2 Definice a charakteristiky pojmů

Není to tak dávno, asi před dvěma generacemi si lidé pod pojmem domov představili rodinné zázemí. Za bezdomovce byli považováni ti, kteří žili v prostorách laciných ubytoven, nebo svobodáren. Slovem bezdomovci již tito lidé byli označováni a právě proto, že jim domov chyběl. Ne však z hlediska střechy nad hlavou, ale právě rodina či příbuzní, se kterými se málokdy stýkali, či vůbec ne. Postupem času, dvou, nebo tří desetiletí, však tento pojem o něco změnil svou definici. Mezi námi se totiž vyskytují lidé, kteří nemají ani pokoj v laciných ubytovnách. Tito lidé se vyskytují na ulicích, bez movitých věcí a jejich nárůst s počtem následujících let nepatrně narůstá. Mezi těmito se nacházejí i lidé, kteří se na tuto životní dráhu dali ze svého vlastního rozhodnutí. Pojem bezdomovec je tedy nyní brán k osobám, kteří nemají kde spát. Využívají laviček parků, nádraží, či zchátralých a opuštěných budov.⁷

Za éry komunismu samozřejmě bezdomovci existovali také, avšak pojem bezdomovec, který by je tak označoval, se nepoužíval. Teprve změna politického režimu České republiky v roce 1989 se sebou přinesla výrazy typu bezdomovec a bezdomovectví, o který byl náš jazyk v této souvislosti obohacen. Z větší části se jednalo o osoby, které nechtěly, nebo z nějakých důvodů nemohli zůstat žít s rodiči a vlastní rodinu založenou neměli. Nebo šlo o jedince, kteří prošli ústavní péčí, či o osoby rozvedené. Zůstalo jim právě spolehnouti se jen každý sám na sebe. Příčin vzniku bezdomovectví je hned několik a není ani možné je všechny vyjmenovat, neboť každého jedince dostane na dno svých sil jiná situace. Často může jít i o problémy v zaměstnání, kdy dělník, který pracuje dlouhé roky na stavbách u nás či v cizině, přijde o práci, či hůř o svou rodinu. Všechny tyto osoby potkalo v budoucnu to samé, ztráta domova. Aby však v minulém režimu někdo přežíval jen tak na ulici, nebylo vůbec přijatelné. Minulý režim to zkrátka nedovolil. Každý, i když třeba jen zcela formálně, někde musel pracovat a někam patřit. Pokud ne, byl jedinec stíhaný za trestný čin příživnictví. Ti, kteří nedosáhli na své bydlení, se zabydlovali v ubytovnách, zřízených firmou, kde byli zaměstnaní. Aby byl člověk schopen

⁷ GIDDENS, A. *Sociologie*, Praha, 1999. s. 28.

pořídit si své bydlení, musel disponovat určitými finančními prostředky. Tohoto optima však nedosahovali někteří z nás, a tak využili nabídek, pro ně dostupných. Většinou se jednalo o osoby, které však odváděli, dalo by se říci tu nejspinavější práci, měli problémy s alkoholem či drogami, žily promiskuitním životem, nebo byli již téměř vyloučeni ze společnosti.⁸

Pojem slova bezdomovec je změněn historií, a jeho termín se mění dodnes. Nejprve se jednalo o osobu s tímto označením, která byla bez státního občanství, nebo pozbyla domovského práva. I takto dnes rozumí pojmu bezdomovec náš český právní řád.⁹

Problematika bezdomovectví se vyskytuje v jakékoli zemi. Na světě neexistuje a ani nemůže existovat země, kde by všichni obyvatelé žili ve stejných podmínkách, neboť je zde rozdíl při jakékoli činnosti člověka, ve vzdělání i v samotných dovednostech, které pak vedou k podstatným rozdílům, mezi jimi samotnými. Od tohoto se vyvíjí možnost stylu životy a důsledky příčin následných situací. Je také třeba uvést, že bezdomovectví lze bezdomovectví v první řadě dělit na skupiny osob. Je rozdíl mezi bezdomovcem, který žije na ulici osaměle a živoří sám se sebou a s bezdomovci, kteří jsou v ulicích společně s rodinou, či v tlupách. Zde již lze říci, že bezdomovci, kteří žijí ve skupinách, dosahují mnohdy lepší pomoci od státu, nežli jednotlivci.

1.3 Formy bezdomovectví

Bezdomovectví můžeme rozdělit dle Vlastimily a Ilji Hradeckých¹⁰ do tří základních skupin.

⁸ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha, 2008, s. 9.

⁹ SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O., KOMODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, Praha, 2010, s. 317.

¹⁰ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha, 1996, s. 40-50.

1) **Zjevné bezdomovectví** – jedná se o bezdomoveckou populaci, se kterou se naše populace stýká nejčastěji, protože je z těchto kategorií nejviditelnější. Způsob života těchto bezdomovců tkví v přespávání v různých zastávkách dopravy, hromadných prostředcích a nádražních budovách. Život je soužitím člověka a přírody, neboť jejich každodenní pohyblivost setrvává neustále v ulicích měst. Člověk dokáže tuto populaci od jiných nejlépe rozpoznat. Kvůli nedostatku hygienického zařízení a nepříslušnou údržbou lidského těla jedince, často zapáchají. Jejich šat jsou v značné míře zašpiněné, s čím souvisí jejich zanedbaný zevnějšek celkového vzhledu. Potraviny a veškeré své vybavení hledají v odpadcích, kdy pro nalezení musí přehrabovat koše a popelnice. Tento jev je evidentní spíše na sídlištích velkoměst. Mezi jejich nejčastější úlovky patří úlomky cigaret a nedopalků, veškeré sběrné suroviny, v nejhledanější části samozřejmě potraviny a v neposlední řadě různé náčiní, oblečení a věci, které zlehčují jedinci život strávený v ulicích (světla, příkrývky, matrace, atd.). Pokud však některých z těchto věcí v popelnicích není po delší dobu k nalezení, musí si je opatřit jiným způsobem. Jde převážně o potraviny a alkohol. To lze dosáhnout buďto běžným způsobem, který spočívá v nakoupení, nebo způsobem nepříznivým pro společnost, a to jejím odcizením. Finanční prostředky tato populace většinou získává žebračtvím. Tito osoby nejsou nijak majetní, ani s tím co dokáží za svůj život na ulici sebrat, tak nejčennější věci nosí stále u sebe, např. v batohu či větších zavazadlech, nebo kárách (v dnešní době spíše v dětském kočárku). Proto tento druh bezdomovců ve větší míře spatříme s ověšenými zavazadly na sobě.

2) **Skryté bezdomovectví** – Mezi tyto bezdomovce lze řadit populaci, která sice nemovitost nevlastní, nenavštěvují ani ubytovny, kde by měli k dispozici nějaký prostor. Rozdílem však ze zjevného bezdomovectví je fakt, že tito se snaží střechu nad hlavou nějakým způsobem obstarat. Tuto skupinu tvoří větší část bezdomovců, a navíc je ještě o daleko větším počtu osob než skupina předchozí. Patří sem lidé, kteří pozbyli trvalého pobytu a neustále se jim mění díky neustálému stěhování, ten přechodný.

Jejich pobyt se nachází v opuštěných starých domech, bytech, ve squatech, automobilech, sklepích, nebo jen ve stanu ve venkovním prostředí. Při zimních obdobích, kdy je nocleh venku nepříjemnou záležitostí, hledají na večer bydlení u své rodiny, popř. u svých známých. Tam ale z nějakého důvodu nelze zůstat, a proto se toto žit neustále opakuje.

- 3) **Potenciální bezdomovectví** – Poslední skupinou, kterou jsme rozdělili. Potenciálními bezdomovci jsou osoby, kteří si bydlení mají, ale v blízké budoucnosti je rozhodnuto takovým způsobem, který jim bydlení odebere. Poté se jedinci ocitnou přímo na ulici. Tato populace je tedy bezdomovectvím nejvíce ohrožena. Jejich přežití umožňují vybydlené domy a byty, které vykazují známky svévolného zřícení, nebo přímo určené k demolici. Mnoho z nás, si takový život vůbec nedokáže představit. Je až s hrůzou zamyšlení se nad tím, že by se člověk měl pohybovat v domech, kde se zdivo, střecha nad hlavou i podlahy mohly zřítit. Dle statistik Evropské unie však docházíme k strašlivějším údajům, a to že tento problém se týká až 10% naší celkové populace. Jedinci, kterých se toto týká, jsou převážně po brzkém propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, z dětských domovů, či jiných ústavních institucích.

Štěchová ve své publikaci bezdomovectví uvádí faktory, které jsou v příslušných odborných literaturách, souvisejících s bezdomovectvím, jakou jednou z nejčastěji zkoumaných témat. Jejich znalost je předpokladem k adekvátní prevenci. V průběhu šetření na toto téma, které vyhotovil časopis Nový prostor ve spolupráci s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, se uvádí ztráta rodinného zázemí, nebo úplná její neexistence, ztráta zaměstnání, popřípadě naha o znovu začlenění do pracovní pozice, zdravotní postižení, psychická porucha, nebo nemoc, závislost na drogách a alkoholu, nebo na herních automatech a návratu z vězení

Několik zahraničních výzkumů¹¹ zachycuje širokou škálu faktorů, které jsou pro vznik bezdomovectví označeny jako rizikové. Docházelo k opakovatelnosti těchto zjištěných skutečností:

- chudoba a nezaměstnanost jako klíčové faktory
- sexuální a psychické zneužívání v dětství nebo dospívání
- rodinné rozvraty a konflikty
- delikventní chování
- zkušenost s pobytem ve vězení
- dluhy, hypotéky, nezaplacené nájem
- sousedské neshody
- zneužívání alkoholu a drog
- vyloučení ze školy, nízká kvalifikace
- psychické poruchy.

1.4 Příčiny vzniku bezdomovectví

Většina z nás, když projdeme okolo člověka, vzhledově zanedbaného, vzhledem bezdomovce, přemýšlí o tom, co takového člověka mohlo potkat, jak se asi dostal na ulici a zda je s takovým životem smířen, či naopak. To jak člověk přišel o své zázemí, spojené se ztrátou finančního příjmu a ztrátu domova je řadou mnoha faktorů. Toto je také základním rozdělením příčin bezdomovectví. Rozdělit příčiny můžeme do několika skupin, a to např. na příčiny vnitřní a vnější.

Příčin, které mohou za vznik bezdomovectví, je hned několik. Pro práci v oblasti prevence bezdomovectví, je nutnost znalostí těchto faktorů nejdůležitější částí, neboť jen takto lze včas odhadnout, jak předcházet takto rizikovému problému.

¹¹ FITZPATRICK, S. - KEMP, P. - KLINKER, S. *Bezdomovství*, Kostelec nad Černými lesy, 2004, s. 31.

Marie Vágnerová ve své knize *Psychopatologie pro pomáhající profese*¹² uvádí, že v nejznačnější míře přispívá ke vzniku tohoto sociálního jevu do značné míry ekonomické faktory, růst chudoby a nezaměstnanost. Složitější je to naopak s určováním těchto příčin. K nim může přispět mnoho různých faktorů. Lidé, kterých se příčiny bezdomovectví dotýkají nejvíce, bývají převážně psychicky i sociálně handicapovaní.

Příčina vzniku bezdomovectví však nemusí sociální bezdomovectví vyvolat jen sama o sobě. Příčiny se mohou sami mezi sebou různě doplňovat a kombinovat se. Tímto si však problém zcela zvýší svou závažnost.

Dle Marie Vágnerové¹³ vede ke generalizovanému sociálnímu selhání. Toto selhání se může u jedince projevit už v brzkém dětství, při dospívání jedince, či naopak k němu může předcházet až po uvedení se do nějaké životní situace, která celý běh nastartuje. Tato situace je pak obtížně zvladatelná a ve většině případů to vede k zhroucení sama sebe a odevzdání e sociálnímu vyloučení.

Mluvíme zde o problémech v rodinách, kdy za podobný jev může být např. rozpad rodiny. O problému v zaměstnání, kdy v největším rizikovém počtu jde o jev ztráty takového zaměstnání. O dlouhodobém výkonu trestu odnětí svobody, kdy se jedinec nevžije do role ostatních lidí v okolí a běh „normálního“ života je již pro jedince nepřijatelný. Do velké míry je samozřejmě za tento problém odpovědný i alkoholismus a chování spojené s návykem a užívání drog. Ale můžeme najít i její problémy, které jedinec nedokáže prolomit. To již záleží na hodnotách, který si člověk doloží sám pro sebe, jako únosné pro život. Kam si až jedinec hranici posune sám.

Eduarda Heczková¹⁴, vikářka pražského sboru Luterské evangelické církve augsburského vyznání, ve svém textu předneseném v roce 2005 na Revolt fóru, pod názvem „Hledání alternativy“ uvádí, nejaktuálnější příčiny vzniku bezdomovectví, v podobě procentuálních počtů. Tento výzkum je prováděn na území hlavního města Prahy a je se zařazeno:

¹² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha, 2004. s. 749.

¹³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha, 2004, s. 750.

¹⁴ HEZKOVÁ E. *Dopady kapitalismu: Bezdomovectví* [online]. 2005 [cit. 2015-01-15]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/25561.html>>.

- ztráta zaměstnání -23%,
- rozvod – 20%,
- odchod z rodiny – 11%,
- výkon trestu – 5%,
- špatné hospodaření – 3%,
- výstup z ústavního zařízení – 2%,
- dobrovolné bezdomovectví – 7%,
- jiné příčiny - 29%

Podle definice bezdomovectví Táni Průdkové a Přemysla Novotného, se příčiny vzniku bezdomovectví dají dělit na vnitřní a vnější¹⁵:

1.4.1 Vnitřní příčiny

Vnitřní (subjektivní) příčiny bezdomovectví obsahují materiální, vztahové a osobní podmínky. Materiální podmínky lze chápat jako ztrátu finančního příjmu, zaměstnání, bydlení, či být dlužníkem aniž byl schopen splácet. Pokud člověk přijde o své zaměstnání, nebo bude dlouhodobě bez práce, může postupně přicházet o své znalosti a zkušenosti v oboru. Postupem času jdou všechny technologie dopředu, ať již chceme či ne. S tímto se váže i sebedůvěra zaměstnance, který by měl na pracovišti především vědět, co dělá. I ztráta toho všeho může znamenat jednu z příčin vzniku vyloučení ze společnosti, neboť člověk, který si nebude v zaměstnání věřit a nebude se cítit být již dosti kvalifikován, nebude dále chtít v této profesi pokračovat, byť by to byl i jeho hlavní obor. Tímto může ztrácet zájem o pokračování v profesi, či začínat profesi zcela znovu.

Příčinou ztráty domova je nejčastější faktor rozpad rodiny, či dříve popsané ztráty zaměstnání. Rodina, kterou si člověk vytvoří, je chápána dále jako základ smyslu života, domova a spokojenosti. Ztrátou rodiny se člověk dostane do vážné

¹⁵ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P.: *Bezdomovectví*. Praha, 2008, s. 15.

životní situace, kdy neví co dále dělat. V souvislosti s tímto může propadnout alkoholu, drogám, hazardním hrám atd.

1.4.2 Vnější příčiny

Vnější (objektivní, strukturální) příčiny bezdomovectví uvádí výsledek interakce ekonomicko-politické situace naší země a celkového klimatu v naší společnosti.

Tyto faktory lze ovlivňovat jak ze strany sociální politiky státu, tak jeho zákonodárstvím.¹⁶ Velice vhodným příkladem je chudoba, dále pak vysoká míra nezaměstnanosti, nedostupnost svého bydlení ohledně nedostatku finančních prostředků, nedostatečné zabezpečení ve stáří a nemoci, diskriminace příslušníků etnických minorit a v neposlední řadě jsou tomu institucionální příčiny. Značnou část bezdomovců je tvořena mladými lidmi, kteří po dovršení svého osmnáctého roku jsou propuštěni z ústavního zařízení, aniž by byly po ústavní výchově schopni se sami o sebe postarat. Tento jev samozřejmě souvisí s návykem každého jedince na ústavní péči, čili nemusí jít o globální jev.¹⁷

¹⁶ HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*, Olomouc, 2005. s. 42.

¹⁷ HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*. Olomouc, 2005. s. 46.

2 Právní legislativa vztahující se k problematice bezdomovectví

Bezdomovectví dosud v ČR systematicky ani legislativně definováno není. V Ústavě České republiky ani v jiném žádném ústavním zákoně výslovně nezaručuje právo na bydlení. V Listině základních práv a svobod je zaručeno právo na pomoc pro zajištění základních životních podmínek, ale jen v té nejjobecnější rovině, neboť pojem „základní životní podmínky“ není nijak definován. Bezdomovcům tedy nelze na základě zákona umožnit nárok na bydlení.

Významnou část tvůrců politiky v oblasti s bezdomovectvím v ČR, tvoří stále lidé, vyjadřující určité pochybnosti o tom, zda je vůbec nutností zabývat se řešeními těchto problémů. Svě mínění opírá o mezery vědy v poznání. Jeho prosazování tkví spíše v zmírňování následků tohoto jevu, než přímo na odstraňování příčin vzniku bezdomovectví a jeho vědní disciplínou zahrnující prevenci.¹⁸

V České republice tedy doposud neexistuje žádná právní úprava, která by se vztahovala na definici bezdomovce, čili osoby bez domova. V naší legislativě totiž nenalezneme ani definici slova „domov“. Jak uvádí básník Petr Cincibuch ve svém citátu „Doma je tam, kde jsme se narodili, anebo tam, kde je nám dobře.“

Právní úpravu na pojem bezdomovec úzce zajišťuje § 2 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., kde je uvedeno, že jde o osobu v hmotné nouzi¹⁹:

§2 (2) Osoba se nachází v hmotné nouzi, není-li dále stanoveno jinak, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob

¹⁸ BARTÁK, M *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I., Bezdomovství v zrcadle veřejné politiky*. Kostelec nad Černými Lesy, 2004. s. 31.

¹⁹ ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 51, s. 1-2.

a) po odečtení přiměřených nákladů na bydlení (§ 9 odst. 2) nedosahuje částky živobytí (§ 24), přičemž si nemůže tento příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zabezpečení jejích základních životních podmínek je tak vážně ohroženo, nebo

b) dosahuje sám nebo spolu s příspěvkem na živobytí podle §4 odst. 1 písm. a) částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení (§ 34) a služby s bydlením bezprostředně spojené (dále jen "odůvodněné náklady na bydlení").

2.1 Policie a bezdomovci

Vztah mezi bezdomovci a policií je jedním z nejdůležitějších faktorů z hlediska zákroků proti bezdomovcům samotným. Při omezování osobní svobody bezdomovců, či jen při samotné komunikaci na ulici, jsou právě policisté první institucí, se kterou se bezdomovci kontaktují. Bohužel se zatím moc publikací na toto téma v České republice nevyskytuje.

Z předešlého jsme schopni vyvodit, že policie může při zjištění konkrétních důvodů osobu omezit na osobní svobodě, a to jak z hlediska trestního řádu, tak ze zákona o policii. Z hlediska spáchání trestného činu, policie osobu bezprostředně zadrží. Postup a oprávnění je uvedeno v zákoně č. 141/1961 Sb. trestní řád (dále jen **,trestní řád²⁰**) a to v odstavci 2²⁰:

(2) Osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, smí omezit kdokoli, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo k zajištění důkazů. Je však povinen tuto osobu předat ihned policejnímu orgánu; příslušníka ozbrojených sil může též předat nejbližšímu útvaru ozbrojených sil nebo správci posádky. Nelze-li takovou osobu ihned předat, je třeba některému z uvedených orgánů omezení osobní svobody bez odkladu oznámit.

²⁰ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1961, částka 66, s. 82.

Pokud se ovšem osoba bezdomovce dopustí jen jednán mající znaky přestupku či jiného správního deliktu, policie je oprávněna osobu na místě zajistit, a to dle §26 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „**o Policii ČR**“)²¹:

(1) Policista je oprávněn zajistit osobu, která:

a) svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život, život nebo zdraví jiných osob anebo majetek,

b) v budově útvaru policie úmyslně znečišťuje nebo poškozují majetek anebo slovně uráží policistu nebo jinou osobu,

c) má být předvedena podle jiného právního předpisu⁶),

d) utekla z výkonu trestu odnětí svobody, z výkonu ochranného léčení, ústavní výchovy, předběžného opatření nebo ochranné výchovy anebo ze zabezpečovací detence,

e) při předvedení kladla odpor nebo se pokusila o útěk,

f) byla přistižena při jednání, které má znaky správního deliktu, je-li důvodná obava, že bude v protiprávním jednání pokračovat anebo mařit řádné objasnění věci,

g) není trestně odpovědná a byla přistižena při jednání, které má znaky trestného činu, je-li důvodná obava, že bude v protiprávním jednání pokračovat anebo mařit řádné objasnění věci,

h) je nezletilá, je-li to nezbytné pro její navrácení do rodičovské nebo jiné obdobné péče jejímu zákonnému zástupci, nebo

²¹ ČESKO. Zákon č. 273/2008 Sb, o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 19-20.

i) byla dopadena na základě pronásledování podle § 92 prováděném příslušníkem zahraničního bezpečnostního sboru.

Tuto analýzu rozvádí Štěchová²², která píše, že teoretické studie vycházejí ze střetu konceptů (představ), které se dělí na dvě skupiny, bezdomovci – policie. Jinak lze říci, že vztah mezi policií a bezdomovci je takový, jak se navzájem obě strany vnímají. Hlediska tohoto jevu zahrnují jak sociální, tak různé fyzické a psychické charakteristiky. Představy o nich však vnímají policisté a bezdomovci zcela odlišným způsobem.

Alespoň částečně se o toto téma opírá explorativní výzkum katedry trestního práva a kriminologie na universitě v Regensburgu.²³ Studii této práce byl právě vztah mezi policistou a bezdomovcem, který však z praktické části není natolik ve vzájemném pochopení a proto znatelně narůstají konflikty mezi nimi. Cílem tedy bylo úsilí, které by vedlo k nápravě těchto konfliktů a zlepšením tak vztahu mezi policistou a bezdomovcem na ulici

Na zúčastnění tohoto výzkumu bylo přizváno 12 příslušníků místní policejní služby a 12 sociálně vyloučených osob (bezdomovců) z Regensburgu. Bezdomovci nebyli vybráni jednotně. Jednalo se o osoby, které byly vybrány z bezdomoveckého prostředí a pravidelně se tam nalézaly. Metodou tohoto výzkumu bylo pozorování zúčastněných a posléze rozhovor s nimi. Dotazování byli ústně, z důvodu zvýšeného analfabetismu. Šetření bylo však obtížnější, neboť bezdomovci byli vůči zjevně nedůvěřiví vůči celému šetření. Nebylo tedy zcela možné rozhovor nahrávat na záznamové zařízení. Získání nějakých výsledků od těchto respondentů je tak značně problematické. Nejčastějšími odpověďmi byly ze stran bezdomovců převážně názory typu: „policisti jsou teroristé“ a „hlupáci“. Dotazování většinou odmítají jakoukoliv pomoc ze stran policie, konflikty si bezdomovci přednostně řeší a také chtějí řešit sami mezi sebou. Dalo se ale také z výsledků usoudit, že v dotazované skupině bezdomovců patřilo mezi žádanému chování mezi sebou pomlouvání policistů. Většina z těchto také přiznala že „existují také slušní policisté“.

²² ŠTĚCHOVÁ, M. - LUPTÁKOVÁ, M. - KOPOLDOVÁ, B.: *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, Praha, 2008, s. 54.

²³ JACOBI, BJÖRN, KLOCKE, GABRIELE, SODEN von, MAX, WILD, DANIELA: *Obdachlose und Polizei - gegeneinander, miteinander, ohneinander?*, Německo, 2003, s. 732-734.

Druhá strana policistů, byla dotazována písemně, kdy vyplněním formuláře měly být získány zkušenosti, jak pozitivní, tak i negativní, s praxe policistů při různých úkonech a zákrocích s bezdomovci a proti nim. Zde byly zjevné problémy při styku s bezdomovci, kdy se policisté bojí o své zdraví, kdy zde hrozí nakažení nemocí od infikovaných jedinců. Při komunikaci však vládli největší problémy v opilosti bezdomovců, kdy jedinci užívají alkohol ve značnější míře a jejich vyjadřování je pak nesrozumitelné, někdy až nesmyslné. Dále bylo zjištěno, že většina policistů vidí problematiku bezdomovců relativně objektivně. V některých případech však chyb profesionální přístup, kdy např. neberou spojení mezi bezdomovcem jako obětí, kdy by bylo záhodno ho chránit. Od tohoto se pak odvíjí neochota bezdomovců oznamovat skutky policii. Na druhé straně bylo kritizováno tvrdé chování z řad policistů. Ti se zas k takovému stylu donucení cítili donuceni a vyprovokováni.

Po zhodnocení závěru celého výzkumu bylo zřetelné, že ani jedna strana nejevila zájem o vzájemné přiblížení. Je to zapříčeno vzhledem k tomu, že obě strany o sobě neví dostatek informací, kdy policisté z většiny neznají příčiny bezdomovectví, nemají diferencovaný pojem o genezi, ani o dalších aspektech bezdomovectví. Bezdomovci naopak nejsou obeznámeni s prací policisty ani o povinnostech vyplývajících ze zákona.

Z hlediska kriminologie je znám názor policistů, že zvýšení kriminality v úseku s pohybem a pobytem bezdomovců má výrazně co dočinění, ale jedná se jen o kriminalitu, která je na menší úrovni nebezpečného činu pro společnost, která navíc nevychází z antisociální motivace.

Policisté jsou do dnešní doby bez nástrojů působících na bezdomovce. Není totiž o jaký zákon se opřít. Mluvíme zde o činech, jakou jsou např. znečišťování veřejného prostranství a popíjení alkoholu na místech zakázaných.²⁴ Sice je možnost bezdomovce trestat např. pokutou v blokovém řízení z porušení místní vyhlášky, jde ale většinu jen o vypsání pokutového bloku na místě, neboť bezdomovec nemá finanční prostředky, aby pokutu zaplatil. Většinou již není ani k dohledání, neboť trvalé bydliště má úřady obcí a nezdržuje se na jednom místě.

²⁴ ŠTĚCHOVÁ, M. - LUPTÁKOVÁ, M. - KOPOLDOVÁ, B.: *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, Praha, 2008, s. 99-104.

2.1.1 Činnost Policie ČR v problematice bezdomovectví

Při plnění úkonů v zaměstnání se řadový policista, v souvislosti s vykonáváním hlídkové činnosti potýká s různými osobnostmi. Ať je to občan ČR, či jiné země, hovořící česky, či cizím jazykem. Při výkonu policisty, si lidé, se kterými pracujete, bohužel vybrat nemůžete. Je tedy zřejmé, že policista přijde do styku také s osobami bez domova. S touto problematikou se budeme zabývat v následujících odstavcích.

2.1.2 Úkoly plněné policií ČR

Úkoly, které plní policie ČR v rámci práce s bezdomovci, se řídí zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o Policii ČR**“). S poukazem k aplikaci ustanovení §2 zákona o Policii ČR, v rámci zákonodárcem svěřeného prostoru:

„Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.“²⁵

Upřesnění některých pojmů, které lze nalézt ve výše uvedeném paragrafu:

- Veřejný pořádek - patří mezi tzv. neurčité pojmy správního práva. Ačkoliv není definován v žádném právním předpisu, celá řada právních norem s tímto pojmem operuje. Obvykle se jedná o společnost v ideálním stavu, který je vyznačen řádem, klidem a její bezpečností osob a majetku. Jedná se též o souhrn pravidel a zásad lidského chování na veřejnosti. Jsou to především

²⁵ ČESKO. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4.

určité zásady a zvyky, které jsou pro danou společnost v toleranci. Jde tedy o stav, který není možno docílit do absolutního stavu.²⁶

- Předcházení trestné činnosti - policie plní úkoly, kde hlavním cílem je odstranění, potažmo předcházení trestné činnosti ze stran občanů. Další požadavek na cíl, je ten, že se policie snaží občany odnaučit takovému jednání. Smyslem je tedy veřejnost zařadit zpět do řádného života a tím uvedením do normálního soužití mezi sebou.
- Plnění úkolů podle trestního řádu - v souvislosti s prověřováním a vyšetřováním trestné činnosti, kterou ukládá policii České republiky trestní řád.

Dále je pak policie povinna plnit úkoly na úseku vnitřního pořádku státu a jeho bezpečnosti. Tato povinnost je dána zákony, předpisy Evropských společenství, či mezinárodními smlouvami, které jsou součástí našeho právního řádu.

2.1.3 Nejčastější úkony policie ČR s bezdomovci

a) Při řešení deliktů spáchanými bezdomovci

Lze říci, že se jedná o jeden z nejčastějších úkonů policie s bezdomovci. Nejčastějším deliktem bezdomovců je spáchání drobné krádeže. Jedná se totiž o nejjednodušší způsob opatření zásob jídla, nebo malých věcí, které se snadno prodávají. Krádeže jsou často páchany ve větších obchodních centrech, drogériích, či nákupních zónách. Řešení těchto deliktů není však řešitelným způsobem neopakování činnosti do budoucna. Bezdomovci totiž jsou obeznámeni hodnotou zboží při krádeži, aby se jednalo jen o přešupek, a proto odcizí věci jen do hodnoty 4.999,- Kč včetně. Za neopakovatelný skutek jim hrozí jen pokuta, kterou ale stejně ve většině případů nezaplatí.

Mezi další protiprávní jednání lze řadit přebývání v mrazivém ročním období ve společných prostorách bytových domů, nebo obývání sklepeních prostor. Tuto

²⁶ ŠKODA, J., VAVERA, F., ŠMERDA, R. *Zákon o policii s komentářem*, Plzeň, 2009, s. 5-15.

opakovatelnou situaci řeší jak policie České republiky, tak městská policie v zastoupení strážníků obce, pokud je zřízena. Jedná se přitom i o několik případů denně. Tento delikt se většinou řeší jen preventivně a to doprovodem z místa zpět na ulici. Samozřejmě následuje poučení, kdy bezdomovce upozorní, že zde přetrvává neoprávněně a po zjištění, že osoba neuposlechne a bude se opět v tomto objektu zdržovat, bude následovat trest např. v podobě blokové pokuty. Dále se poučují občané bydlící v objektu, aby dbali na řádné zavírání dveří do objektu, kdy tímto zamezí neoprávněnému vniku cizí osoby.

Dalším takovým podobným jednáním, kdy je pohoršen veřejný pořádek, je pospávání na lavičkách v parku, dětských hřištích, apod. Také se může jednat o přespávání v jízdních prostředcích městské hromadné dopravy a na autobusových zastávkách. Popíjení alkoholu na veřejně přístupných místech, většinou v parcích a dětských hřištích je také delikt, kterým si bezdomovci nijak nezatežují hlavu.

b) V souvislosti s pátráním po hledaných osobách

Bezdomovci, jako skupina lidí, patří při policejních úkonech spojených s vyhledáváním osob procházející policejní evidencí hledaných osob ve značně velkém rozsahu. Většinou se jedná ale pouze o nedoručené písemnosti soudy, z důvodu nezdržování se v trvalém bydlišti. Jedná se ale i o nesplňování vyživovací povinnosti, či pohřešování ze stran svých příbuzných.

2.2 Protiprávní jednání bezdomovců

Vlivem špatného, či vůbec žádného finančního příjmu, se tato populace lidí dopouští častého protiprávního jednání. Pod protiprávním jednáním těchto osob se většinou skrývají banální přestupky, většinou a úseku veřejného pořádku. Tyto jsou ale také samozřejmě závadovým jednáním. Nevylučují se tímto ale také přestupky proti majetku, či jiné trestné činy.

2.2.1 Přestupky bezdomovců

Nejčastějším přestupkem této populace je samozřejmě přestupek proti veřejnému pořádku, který je uveden společně se svou charakteristikou jednání v § 47 zákona č. 200/1990 Sb.:²⁷

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

a) neuposlechne výzvy úřední osoby při výkonu její pravomoci.

Neuposlechnutí výzvy úřední osoby je ve značné míře ovlivněno požívaným alkoholem, tedy opilostí jedince. Člověk má zřetelně sníženou vnímavost na veškeré podněty a neuvědomuje si důsledky svého chování.

Dále se v časté míře může jednat o davový efekt, kdy se jedinec svého druhu dostane k dalším jedincům, kde již tvoří ucelenou společnost se svými společnými zájmy a hodnotami. Pak mohou úřední osobu, která výzvu vydala brát jako narušitele a vlivem srovnání ostatních, se jedinec začne bránit (fyzicky, nebo psychicky), neboť ví, že bude ze stran svých společníků podporován.

Další možností je stádium jedince, kdy se dostal do rezignace svého života a smysl života vnímá jako zcela bezcenný. Tato osoba nemá, o co by přišla. Postrádá majetkem, ať již se jedná o vybavení či jen ošacení. Pa již není pro takovou osobu trest finančního vyrovnání či odnětí svobody. Naopak je veřejně známo, že bezdomovci se v tomto stádiu rezignace dobrovolně dopouštějí trestných činů např. proti majetku, kdy oni sami chtějí do vězení, kde mají to, co jim nejvíce chybí. Střechu nad hlavou, teplo, jídlo, hygienu a ošacení.

b) rušení nočního klidu,

Také do značné míry často projednávaný přestupek na úseku veřejného pořádku proti těmto osobám. Návykové látky a alkohol kromě dezorientace vzbuzují v člověku agresi. Tímto jednáním, ačkoliv si to osoba sama sobě nepřipustí, se

²⁷ ČESKO. Zákon č. 200/1990 Sb, o přestupcích. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1990, částka 35, s. 14.

dopouští vyšší hlučnosti při komunikaci a ztrácí vjem nad realitou. Toto jednání zná asi většina z nás, ať již se toho dopustila sama, nebo byla svědkem takového jednání. Pro střízlivé obecnstvo to není samozřejmě nic příjemného, ani pokud se osoba ničeho protiprávního nedopouští, byť jen vrávoravě prochází, zapáchá a hlučí.

c) vzbudí veřejné pohoršení,

Veřejného pohoršení se dopustí osoba jen na veřejnosti, což ze zákona znamená v místě veřejnosti přístupném a za podmínek, že je tímto jednáním pohoršeno minimálně dvou osob. Pohoršení může vycházet z několika vjemů, vlastně může jít o každý citový a znatelný vjem, kdy je poškozený dotčen bezdomoveckým zjevem. Většinou jde o polonahé bezdomovce válející se po lavičkách parku, či bezdomovce v zastávkách válející se ve vlastních zvratkách a výkalech.

d) znečistí veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení anebo zanedbá povinnost úklidu veřejného prostranství,

Dalšími přestupky jsou přestupky na úseku proti občanskému soužití. Zde je jednání uvedeno v ustanovení § 49 stejného zákona²⁸:

Nejčastěji se v této souvislosti bezdomovci dopouštějí přestupků sami mezi sebou. Ať již se jedná o ublížení na cti, uražení či vydání jiného v posměch, úmyslné narušení občanské soužití, nepravdivým obviněním z přestupku, ublížení na zdraví z nedbalosti, vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním.

Dalším jednáním, kdy se osoba může dopustit přestupku, jsou jednání vymezena v ustanovení § 50 zákona číslo 200/1990 Sb.²⁹ Většinou se jedná o drobné

²⁸ ČESKO. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1990, částka 35, s. 14-15.

²⁹ ČESKO. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1990, částka 35, s. 15.

krádeže v obchodech a nákupních centrech, kdy si takto bezdomovci obstarávají potravu, či věci, které by mohli hodnotně prodat, či za něco směnit. Dalším jednáním je přestupek proti majetku přisvojení si nálezů. Kdy si osoba, která věc nalezne, si tuto zanechá a neodevzdá jí příslušnému orgánu. Jedná se převážně o mobilní telefony, peněženky a různé cennosti.

Výše uvedené a rozebrané přestupky jsou tím nejznámějším a nejčastějším protiprávním jednáním, kterého se bezdomovci dopouštějí. Samozřejmě se bezdomovec může dopustit přestupků i v jiném úseku přestupkového zákona, či porušením některých pravidel mimo tento zákon. To se ale odvíjí už od jedince, který čin páchal a pojí ho většinou jiný motiv, než je tomu problematika sociálního vyloučení a aspekty s tímto spojené.

2.2.2 Trestné činy bezdomovců

Tyto činy jsou obsaženy v ustanovení §146 zákona číslo 40/2009 Sb.:³⁰

a) Ublížení na zdraví:

Jde o úmyslné napadení osoby ze stran bezdomovce. Většinou jde však jen o ublížení na zdraví bezdomovce bezdomovcem. Tento čin je pro policii v mnoha případech, někdy až ve fatálních procentu latentní. To znamená, že se o něm policie vůbec nedoví, že byl takový čin spáchán. Nedojde totiž vůbec k jejímu oznámení. Tyto delikty si většinou bezdomovci řeší sami mezi sebou. Málokdy se stane, že bezdomovec zaútočí na člověka mimo svou populaci.

b) Šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti:

Nemoc a bezdomovec jdou už jen stylem života ruku v ruce. Ať již se jedná o nemoci typu žloutenek či pohlavních nemocí a chorob. Jedná se o nemoci získané hlavně vlivem prostředí, ve kterém se bezdomovec nalézá a pohybuje. Dále taky

³⁰ Česko. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*, 2009, částka 11, s. 92-153.

kvůli nedostatečné hygieně. Počtem dále narůstajících bezdomovců rostou i nemoci mezi nimi. Zde jde ve většině případů ale o trestný čin z nedbalosti, neboť osoba sama neví, že je nemocná. Vychází to ze špatné a nepravidelné prohlídky lékařem, kdy tato někdy i zcela pozbývá.

c) Rvačka:

Tento čin je známý jak u populace bezdomovců, tak i u řádné společnosti. Zde dochází k faktu, že útočník a poškozený je jednou a tatáž osobou. Každý z účastníků útočí a tím je také od druhého poškozený. Tomuto činu ve většině případů předchází jen verbální dohadování, které vyústí v hádku, která již nelze nervově zvládnout a tak se připouští řešení hádky fyzickým napadením, kdy je výsledek podchycen silou protivníka. Často dochází i k závažným poraněním obou z účastníků.

d) Porušování domovní svobody:

Tento protiprávní čin je znám každému obyvateli panelového domu ve větších sídlištích, především v Praze. S velkým počtem bezdomovců v daném okolí také souvisí velký nárůst tohoto jednání. Činu se dopouštějí bezdomovci nejčastěji v zimním období, kdy je venku mráz tak neúprosný, že jsou nuceni hledat si na přenocování teplejší prostor. Nedovřené dveře do domů, málo, nebo vůbec nezajištěné zahradní chatky, či málo obývané chaty v zapadlejších místech od civilizace. Toto všechno je terčem bezdomovců pro nenarušitelný pobyt a klidné přenocování.

e) Zanedbání povinné výživy:

Tento čin, který je často spojován s pátráním po pobytu dotyčného, neboť jej shání soud pro doručení písemností v souvislosti s touto problematikou, je jen spád nalomené větvičky. Vlivem toho, že osoba ztratí svůj finanční příjem, stane se bezdomovcem. Pak již samozřejmě nemá většinou finanční prostředky na uživení se sama sebe, na tož potomků, na které má ze zákona vyživovací povinnost.

f) Krádež:

To samé jako u přestupku, pokud se osoba zmocní cizí věci, za podmínek, že věz je ohodnocena minimální částkou 5.000,- Kč. Dále se může jednat o trestný čin krádeže, kdy věc tuto hodnotu sama nemá, ale je spáchána vloupáním do nějakého objektu. Ještě se zde připouští čin, kdy jí má poškození při sobě, nebo kdy je zmocněna za užití násilí, či pohrůžky jejího užití. Zde by se jednalo ale už o trestný čin loupeže.

g) Poškození cizí věci:

Teno čin nastane, pokud bezdomovec poškodí cizí věc tím, že je na této vyčíslena škoda minimální hodnoty 5.000,- Kč. Podobně jako u předchozího činu krádeže, se tento čin častěji objevuje při trestném činu krádeže vloupáním, kdy při překonání překážky zabezpečení objektu je vniknutím způsobena škoda takovéto hodnoty.

2.3 Bezdomovci jako oběti trestných činů a přestupků

O bezdomovcích, jako obětech protiprávního jednání, není doposud zpracována žádná odborná literatura. Vše je obecně zahrnuto vědeckou disciplínou, která se ovšem zabývá osobami, bez vlivu sociálního problému. Věda, zabývající se oběti trestných činů, se nazývá „viktimologie“.

Logickým uvažováním a souhrnem dnešní doby a jednání pachatelů trestných činů můžeme říci, že oběti trestného činu může být bezdomovec, či obyčejný člověk mající střechu nad hlavou. V zamyšlení se ale nad tímto problémem, je zcela jasné, že bezdomovec, jako osoba mající být v pozici oběti takovýchto činů, je pro pachatele příznivějším cílem, neboť lze konstatovat, že v porovnání s majetnými lidmi je menší riziko např. nošení zbraně, dovedností umět se bránit, lepší fyzické kondice, atd. Pachatel tedy může na cíl spolehlivě klást nižší odpor jak u oběti s řádným životem. Z toho také vyplývá zpětná vazba vůči pachateli, kdy lze říci, že obranný útok je opětován v podobě menší síly a tak slabší újme pro pachatele.

K útokům na tuto populaci dochází z jiných, než majetkových motivů. Většinou jde jen o napadení za účelem způsobit újmu na zdraví, popř. dát bezdomovci najevo, že je v místě, nebo při nějakých činech nechtěný. Také zde působí fakt, že bezdomovci nepatří mezi lidi, který se po útoku pachatele rozhodnou čín nahlásit na policii a celou věc řešit s orgány činnými v trestním řízení. Skutek je jednoduše ve většině případů neoznámen. Pachatel je pro této čín neospravedlnitelný – bez trestu za spáchaný čín.

K páchání trestných činů na bezdomovcích dochází velice často. Obvykle ale chybí chuť věc oznamovat, tak se policii vůbec nic doví. Stává se, že se bezdomovec po spáchaní protiprávního jednání na jeho osobě stáhne do ústraní a tím pro něj vše skončilo. Útok na svou osobu bere jako břemeno, které sebou nese život bezdomovce. Bohužel i toto jednání může mít špatný konec, a to ten, že právě ve svém ústraní, kde se mu nedostává žádné pomoci, podlehne svým zraněním a zemře. Naštěstí je těchto případů známo jen několik a ve většině případů se z následků zranění po nějakém čase jedinec uzdraví sám. K vymezení místa těchto deliktů můžeme říci, že je těmito jednáními postižena nejvíce oblast sídlišť velkých měst, parků, lesů, zahrad a míst kde se bezdomovci nacházejí. Útočníci jsou převážně v mladším věku, neboť vůči vyčerpaným bezdomovcům, mají mnohdy větší sílu. Tyto útoky jsou tímto právě razantnější a mnohdy končí těžším ublížením na zdraví.

Bílý kruh bezpečí (dále jen „**BKB**“), že nejčastějším pachatelem útoků na bezdomovce je právě policie, která při zákrocích s nimi užívá nepřiměřeně velké míry násilí. Dle BKB jsou právě příslušníci městské policie většinou neidentifikovatelní, protože si své identifikační číslo často skrývají. Městská policie při zákrocích proti bezdomovcům užívá taktiky, kdy bezdomovce naloží do služebního vozidla, odveze za město, kde je menší pohyb lidí a tam ke svém vynucení právní moci užívají značné fyzické síly.

Další možnou variantou užití násilí na bezdomovcích jsou opět mladiství, nyní již ale ve větším počtu, skupinek, kdy se těmito útoky dle svého mínění zdokonalují v bojovém umění a předvádí se mezi sebou. Tito útočníci jsou i příslušníci národnostních menšin žijících u nás dlouhodobě. Mezi ně patří Romové, Rusové a Bělorusové. Další ze skupin napadajících jsou zaměstnanci bezpečnostních agentur, kteří bezdomovce napadají při pohybu v rajonu, který mají hlídat.

BKB uvádí několik případů, kdy byly na bezdomovce v mrazivém počasí vylity kbelíky vody z oken bytů, nebo kdy byli bezdomovci při klečící poloze při žebrání několikrát nakopnuti. Lze dospět i k řešení tohoto problému, a to včasné informování bezdomovců jak se nestát obětí trestných činů, popř. jak si počít, když již napadený je. Problémem zůstává však fakt, že na bezdomovce se jen těžko působí preventivně a je těžké dostat toho, aby se o tuto problematiku byť jen málo zajímali a chtěli se něco přiučít. Mnozí z nich zůstávají nadále mimo kontakt s institucemi, nebo odmítají veškerou pomoc. S tímto problémem je nutností školit i profesionální pracovníky zaobírají se prevencí bezdomovců, kdy je třeba znát různé druhy bezdomovectví, jejich příčin a života vůbec.³¹

³¹ ŠTĚCHOVÁ, M. - LUPTÁKOVÁ, M. - KOPOLDOVÁ, B.: *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, Praha, 2008, s. 51.

2.4 Bezdomovci jako pachatelé trestných činů a přestupků

Pojmům kriminalita a viktimizace bezdomovců není věnováno v naší i zahraniční literatuře moc pozornosti. Přitom tato populace je kriminalitou ohrožena mnohdy více jak ostatní populace, a to jako pachatelé, ale i jako oběti. Mezi bezdomovci se samozřejmě nalézá i dost vysoký počet propuštěných vězňů, ale i osob, kteří dosud nebyli trestáni. Zde ale hrozí zvýšené riziko, že trestný čin spáchají. K těmto činům vede především jedince hmotná nouze, ale i skutečnost, že se pohybuje v kriminogenním prostředí. Bezdomovectví sebou nese i izolaci od běžné společnosti, a to v extrémní míře. Jedná se o izolaci od svých rodin, přátel a svého pracoviště. Přerušování těchto pout a následná ztráta kontaktu s lidmi, který známe i s životem který jsme prožívali, je ráznou změnou v životě každého z nás. Aby člověk neztratil úctu sám k sobě, začne se pohybovat mezi lidmi, kteří jsou mu rovni, kde ztrácí dojem stydlivosti za svůj problém - pád na společenské dno.³²

Kriminalitě a viktimizaci ze stran bezdomovců je v naší literatuře i v té zahraniční věnována jen minimální pozornost. Avšak zůstává zde fakt, že tito lidé jsou pravděpodobnými pachatelé či oběti protiprávních činů ohroženi více než ostatní populace. Mezi bezdomovci, se vyskytuje velké množství osob s trestnou minulostí a propuštěných vězňů. Ti, kteří dosud nebyli trestáni, jsou ohroženi vysokým procentem nebezpečí, že v této společnosti nějaký trestný čin sami spáchají. K tomuto páchaní vede především hmotná nouze a každodenní pohyb v kriminogenním prostředí.

Kriminologické výzkumy nejnovějších výsledků osobnosti dospívají mimo jiné k následujícím poznatkům³³:

- u osobností s poruchami chování, které mají sklony ke kriminalitě, platí, že jejich delikventní chování souvisí s chybnou adaptací na sociální poměry a očekávání většinové společnosti

³² ŠTĚCHOVÁ, M. - LUPTÁKOVÁ, M. - KOPOLDOVÁ, B.: *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, Praha, 2008, s. 50.

³³ KUČHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, Praha, 2005, s. 69-75.

- normalita osobnosti není objektivní ani univerzální kategorie – měřítkem normality je proto převažující názor v dané společnosti (kultuře).

Bezdomovci, kteří žijí společně s bezdomovci s již navyknutými zvyky a chováním, se časem přizpůsobí. Jde jen o podřízen se minoritní složky té majoritní. Soužitím s ostatními pak ztratí svou „lidskost“ a přestane mu vadit pohled veřejnosti na něj, kdy je vnímán jako špinavá, smrdutá, nemocná a povalečská osoba s problémovým životem. Pak je tedy pro bezdomovce charakteristické to, že se chová tak, jak je veřejností vnímán. Už je se svým životem natolik smířen, že si již neklade za vinu takový průběh svého života. Ba ani při spáchání deliktu, se kterým je pak shledán viníkem, neprojevuje sebelítost, snahu o napravení se a stud. Lze to vysvětlit i tak, že nejvyšším trestem, který mu může být uložen je trest odnětí svobody. Zde se dostáváme na již výše zmíněný faktor, a to je vlastně to, že jim bude dáno akorát to, co jim vlastně chybí k spokojenému životu.

U bezdomovců, podobně jako je tomu u ostatních subkultur, se poměry a očekávání majoritního počtu bezdomovců v samotné komunitě liší od očekávání a celkové atmosféry minoritní společnosti. Bezdomovci, zejména ti, kteří jsou ve společnosti již delší dobu, na své zvyky zapomínají a přebírají je od ostatních. Své návyky a způsob život časem přizpůsobí většině, aby se integrovali do své komunity. Tímto je také dán jasný předpoklad, že u bezdomovců odpadá například strach ze spáchaného deliktu a jeho následcích, stud ze svého vizuálního zevnějšku a způsobu života. Rozhodně není možno brát všechny bezdomovce jako celek a říci, že všichni porušují časem zákony a dopouštějí se protiprávního jednání, avšak je zde velice vysoké riziko a tím dán předpoklad, že v jejich populaci je kriminalita vyšší než v běžné populaci.

3 Bezdomovectví jako sociálně patologický jev

Bezdomovectví můžeme označit, jako jev sociální deviace a to hned z několika důvodů. Život, který je znám prostým občanům a široké veřejnosti s domovem, je dosti odlišný od života bezdomovců. Už jen z hlediska faktu, že se bezdomovec liší strukturou života a svými povinnostmi, se odchyľuje od norem a zvyků obecně akceptovaných veřejností. Můžeme se zamyslet nad základními normami, které užívá člověk každodenním životem, jako je např. hygiena, nebo navštěvování praktického lékaře k prevenci a léčbě zárodků nemocí. Také jsou bezdomovci odděleny od celkového dění světa, ve smyslu zpráv ze světa prostřednictvím televizorů, rádií a sociálních sítí. Samozřejmě nejsou zde zahrnuti všichni bezdomovci. Někteří vlastní rádiový přijímač, nebo čtou alespoň novinové výtisky, které jsou ve větších městech, jako je tomu např. Praha, kde vycházejí každý den výtisky, veřejnosti nabízené zdarma. Tímto vším si můžeme uvědomit, jak jsou jen od reality života tak vzdáleni. Jen to, ale není pro žití tak důležité. Za další je třeba si i uvědomit, o co dalšího přicházejí, když nemají domov. Nemají místo, kam se mohou kdykoliv vrátit, kde s odpočinout, ohřát, umýt a lehnout v případě únavy, a to na rozdíl od ulic- nerušeně. Toto my ostatní bereme jako zcela automatické a jen málo kdo se nad tímto zamyslí. Zkusme se jen zamyslet nad tím, jaké by to bylo tohle jen na den, dva opustit.

Další újma, kterou bezdomovci trpí je v úrovni vzdělávání se. Někteří již vzdělání byli před vpadnutím problematiky bezdomovce, ale ti, kteří takového vzdělání nedosáhli, jsou o tuto příležitost ochuzeni. Další zamyšlení se nad tím, kdyby dostali tuto možnost se vzdělávat, o kolik vědců, výborných manažerů firem, právníků a lektorů naše republika přichází.

Z hlediska sociálně-patologického jevu také musíme vzít v potaz rizikový faktor nárůstu kriminality, který roste pochopitelně s nárůstem vzniku nových bezdomovců a jejich rozšíření na větší populace. Jejich obstarávání si potravu totiž vychází ze spáchaných přestupků krádeže v nákupních centrech a dalších potravinových řetězcích.

Rozbor bezdomovectví, můžeme specifikovat na ztrátu bydlení, její důsledky, nebo příčiny, které zapříčiní sociální vyloučení. Populace, která je bezdomovectvím nejvíce ohrožena, je nejčastěji bez zaměstnání. Bud' o něj přišli,

nebo již delší dobu shánějí a nemohou se uchytit. Také se jedná o osoby, které jsou propuštěny ze svého prozatímního zázemí (např. dětské domovi) a ve světě, kde se mají postarat sami o sebe, si neví rady. To vše má velice vysoké riziko k tomu, aby se z těchto osob stali právě bezdomovci. Lidé, kteří své bydlení už ani nehledají a dávají svému životu úplně jiný rozměr. Jejich život poté pokračuje v až přímo nelidských podmínkách, jako jsou tomu opuštěné domy, stavby určené k demolici, či zcela beze střechy nad hlavou. Tím se myslí zcela prosté křoví, zahuštěné parky, podloubí mostů a vraky automobilů. Samozřejmě pobyt v těchto podmínkách sebou nese značné riziko nakažení infekčních nemocí. Společně se spojením závislostí na alkoholu a drogách, může právě toto způsobit až příčiny smrti jedince.

3.1 Zdravotní stav bezdomovců

Zdravotní stav bezdomovců je odvíjen od způsobu a hodnotě jejich životního stylu. Valná většina bezdomovců žijících v české republice (dle dostupných zdrojů 90%) je infikována nějakou nemocí, či je hendikepováno nějakým tělesným postižením. Mnozí s nich se bezdomovci stalo právě v důsledku nějaké nemoci, u jiných se nemoc vyskytla až na ulici vlivem špinavého prostředí, ve kterém žijí. Během žití ve špinavém, nakažlivém a infikovaném prostředí totiž bezdomovci nedokáží vyvinout na tolik potřebnou hygienu, aby odolali virům, infekci a nemocím.

Nedostatečná životospráva a častá konzumace alkoholu, užívání drog, kouření nebo pobyt v infikovaném prostředí, podchlazení, napadení parazity či plísněmi, dýchací problémy a přecházení chorob. Tyto všechny činy jedince vedou k riziku předčasného úmrtí. Další možnosti, kdy bezdomovec podlehne svým činům tkví v důsledku utrpění těžších úrazů, bez zajištění lékařského ošetření, umrznutí, udušení zvratky, vyčerpání organismu a celkového somatického chátrání.³⁴

Studie o bezdomovectví dle statistik Evropské unie uvádí, že bezdomovci jsou oproti ostatní populaci mnohem náchylnější vůči nemocem a mají i slabší

³⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha, 2004, s. 754.

imunitu. V Londýně byla zhotovena anketa, kde byl vypočítán průměrný věk života bezdomovců, a to dovršením 47 roku. Přitom obyvatelé ze stejného místa se v průměru dožívají věku 73-79 let. Zde je znatelný rozdíl mezi délkou života bezdomovce a ostatní populací, který tvoří až třetinu celkového života. V Německu existuje také podobná anketa, která uvádí rozdíl mezi životem bezdomovce a ostatní populací ve stejné zemi jen o 10 let kratší.

Bezdomovci, v důsledku žití na ulici, podléhají většímu riziku nakažení infekcí a jsou vystaveni většímu riziku čelení trestního jednání. Dle zhotovené ankety jsou bezdomovci ohroženi v ulicích nejvíce:

- 3 x více smrtí jako následkem podchlazení a zápalu plic.
- 8 x více smrtí následkem nehody,
- 34 x více sebevraždou,
- 150 x více násilnou smrtí,

Na Hlavním vlakovém nádraží v Praze ve středisku pomoci, ukazují sociální pracovníci zkušenostmi získané poznatky, že 80 - 90 % bezdomovců, kteří vyhledávají pomoc právě v těchto zařízeních, jsou zdravotně postižení chronickými či akutními chorobami.³⁵

Mezi ty nejčastější choroby, kterých se nakazí ty osoby, které žijí v neúprosných podmínkách, kde ani nedodržují základní hygienické potřeby, patří např. svrab, hepatitida typu A, B, C a tuberkulóza. V důsledku toho, že bezdomovci trpící takovou chorobou nenavštěvují odborně lékařskou pomoc, dochází do jisté míry i k nakažení ostatní populace a rozšíření viru mezi osoby, které se pohybují ve vzájemném prostředí (např. stejná sedadla v hromadných prostředcích, apod.). Pokud bezdomovec včas podchytí infekci a vyhledá potřebnou lékařskou pomoc, nezamezí rozšíření viru jen u sebe, ale také zamezí k rozšíření viru mezi ostatní obyvatele.

³⁵ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*, Praha, 1996, s. 55-62.

K zamezení takového přenosu je u některých emocí, jako je např. syfilis, nebo tuberkulóza, je nutno jedince od ostatních odizolovat.¹⁹

Podle Havlíka³⁶, je zjištěno, že v Chomutovské Krajské hygienické stanici – je za rok 2010 evidováno 863 případů Ústeckého kraje, kde byl zaznamenán výskyt virové hepatitidy A. Akutní hepatidou B bylo nakaženo 247 osob, virová hepatitida E byla zjištěna u 71 případů a virová hepatitida C v 693 případech. Toto jsou však výsledky obecné, kde jsou jak představitelé osob bez domova, tak i osob bydlícími v domech.

U bezdomovců je výskyt virové hepatitidy C dle hypotetického odhadu stejných pracovníků v 10% případů u osob bez domova. Virové hepatitidy skupiny B se může nakazit bezdomovec tehdy, pokud nenavštěvuje ústavy sociální péče. Právě v těchto prostorách je totiž u nově přijímaných klientů povinnost očkování proti žloutence tohoto typu.

Bezdomovectví není nový fenomén a je již na světě od pradávných věků. Ve větších lidských společenstvích, nepatří bezdomovectví k neobvyklým jevům. Podle (Levinson ed. 2004 s. 640), je bezdomovectví jev starý více jak deset tisíc let a dodnes v historii dohledatelné v textech písní, básní, ale i záznamů v kronikách, různých nápisům a náboženským textům. Ve vztahu mezi bezdomovectvím v rámci studia je věnováno velice málo pozornosti. Pocity z vyloučení z lidské společnosti, ztracení v divočině a tím spolehnutí se jen sám na sebe a potulování se, hrají ústřední roli v mnoha náboženstvích, včetně náboženství judaismu, hinduismu, buddhismu, křesťanství nebo islámu. Z náboženských tradic je pak vycházeno, že si lidé vzájemně pomáhají a každý je si před sebou roven bez ohledů na majetnost, minulost, či způsobu života. Náboženské tradice vycházejí z myšlenky pečovat o chudé, nemocné a o ty, kteří to potřebují, včetně osob bez přístřeší.

³⁶ HAVLÍK, J. *Infekční nemoci*. 2., Praha, 2002. s. 132-135.

4 Prevence bezdomovectví

Preventivně působit na bezdomovectví jako problematiku, je nejlepší způsob, jak jí minimalizovat. Tento způsob je levnějším a efektivnějším řešením, než jeho řešení, které je často náročné, nákladné a mnohdy i neúspěšné³⁷.

V naší zemi není prevenci tohoto sociálně patologického jevu v posledních dvou generacích věnováno tolika pozornosti. Veřejnost nebyla legislativně, ani mravně připravena na takový nárůst kriminality, který se zvýšil s vyšším počtem bezdomovců. Nárůst této kriminality byl v souvislosti s obchodováním s drogami ve větším počtu, zvýšenou prostitucí, zvýšené sumy a četnost financí prohraných na výherních automatech a hazardních hrách a v neposlední řadě zneužívání dětí v dětském pornografickém průmyslu. Toto vše bylo zapříčiněno celkovým uvolněním mravů dnešní populace, která podléhá většímu rozpadu manželství. Děti pak vyrůstají v neúplné rodině, kde je autoritou pouze jeden rodič, který potomka nezvládá. Početné skupiny mladých lidí, které opouštějí dětské domovy, se nacházejí nyní bez domova, odkázání poprvé zcela sami na sebe. Tyto neblahé následky přináší dnešní doba. Společnost by se měla do budoucna tímto problémem zabývat, čelit mu a minimalizovat jeho následky, aby vytvořila společenský vývoj ve správném směru.³⁸

Hlavní příčinou, které by se měla naše společnost zabývat je podporování funkce úplných rodin, aby zabránila jejímu rozpadu. Další příčinou, o kterou by se měl stát zabývat, je zaměstnanost a boj s nezaměstnaností. Příprava dětí na samostatný život, které opouštějí výchovná zařízení a na jejich odpovědnost a zodpovědnost za sebe a své činy, podpořit dostupnost sociálního bydlení a budování azylových domů, možnost resocializace vlivem sociálních prací a odborných poradenství, kde dostává populace informace o svých právech a zákonných nárocích. Také je schopna jednotlivce psychicky podpořit a motivovat k aktivnímu řešení své situace a zorientovat se v ní. Zvyšovat a rozšiřovat

³⁷ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha, 2008, s. 63.

³⁸ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*, Praha, 1996, s. 63-68.

kvalifikace a vzdělání, odstranit pologramotnosti v nejnižších vrstvách společnosti.³⁹

Za připomenutí stojí i fakt, poskytování kvalitní a dostupné zdravotnické péče a jejího legislativního pojmenování, uznání a definování bezdomovectví.⁴⁰

³⁹ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha, 2008. s. 63- 64.

⁴⁰ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha, 1996, s. 65-69.

5 Dotazníkové šetření

Praktická část této práce se zaměřuje na zjištění informací bezdomovecké populace a její účasti na protiprávním jednání na území hl. m Prahy, obvodové části Praha 5, kdy na údaje jsou dotazováni místně příslušní policisté. Dále se zaměřuje na otázky, jakého jednání se bezdomovci dopouštějí nejčastěji a zda je bezdomovec častěji pachatelem protiprávního jednání, či pouze obětí takového jednání.

Pro zhotovení tohoto šetření byla zvolena dotazníková metoda. Dotazníky byly rozdány respondentům z řad policistů, kteří pracují na odděleních PČR v hlavním městě Praze, dislokovaných v rámci obvodního ředitelství Prahy II.

Pro rozdělení bylo vyhotoveno 150 dotazníků, které byly rozděleny do 7 oddělení PČR (MOP – 80ks, OHS – 30ks, SKPV – 70ks). Návratnost dotazníků byla pouze 114 kusů. Z tohoto počtu vyplněných dotazníků byly použity informace pro praktickou část práce. Pro přehlednost a pro lepší orientaci v textu jsou jednotlivé odpovědi zpracovány graficky, pomocí grafů a tabulek (graficky zpracované informace jsou vyjádřeny v %, kdy hodnoty jsou zaokrouhlené matematicky na desetinné číslo. Proto je možné, že výsledek po sečtení nebude zcela roven 100%).

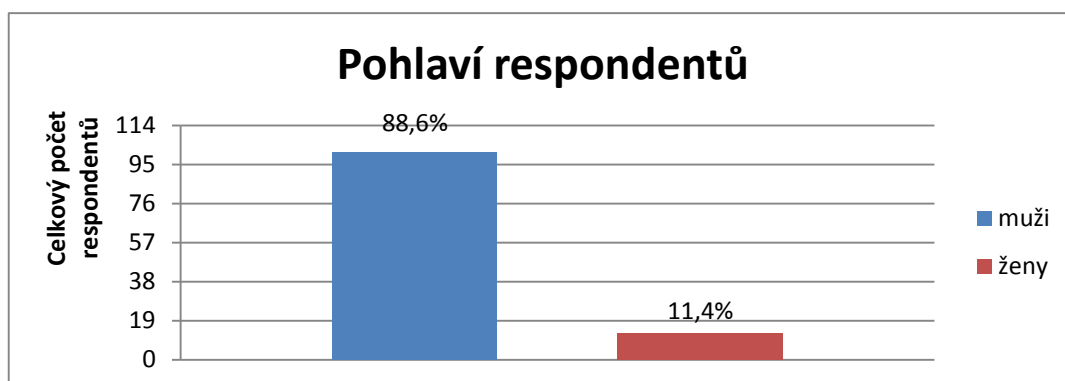
5.1 Grafické zobrazení otázek z dotazníku

Otázky zaměřené na osoby respondentů:

Otázka č. 1 – Jakého jste pohlaví

První otázka je zaměřená na pohlaví dotazovaných osob – policistů. Z výše uvedeného grafu vyplývá, že počet dotazovaných osob, kteří vyplnili dotazník, je celkem 114. Z tohoto počtu je 11 žen, čili 11,4% a 101 mužů, čili 88,6% .

Graf č. 1: Pohlaví respondentů⁴¹

Otázka č. 2 – Vaše věková kategorie:

Věk respondentů je řazen do pěti věkových kategorií. První věková kategorie je v rozmezí 18-25, kdy mezi tyto se řadí nejmladší z policistů. Jejich počet je znázorněn v tabulce, kdy celkem těchto dotazovaných bylo 27. Druhou kategorií věku 26-30 zastupuje celkem 25 dotazovaných. Věk 31-40 let je zde zastoupen nejvíce lidmi, a to 48. Věk 41-50 zastupuje 10 osob a do věkové kategorie 50 a více let se přihlásily 4 osoby.

Tabulka č. 1: Věk respondentů⁴²

Věk	18-25	26-30	31-40	41-50	50 a více
celkem osob	27	25	48	10	4
celkem procent	23,7%	21,9%	42,1%	8,8%	3,5%

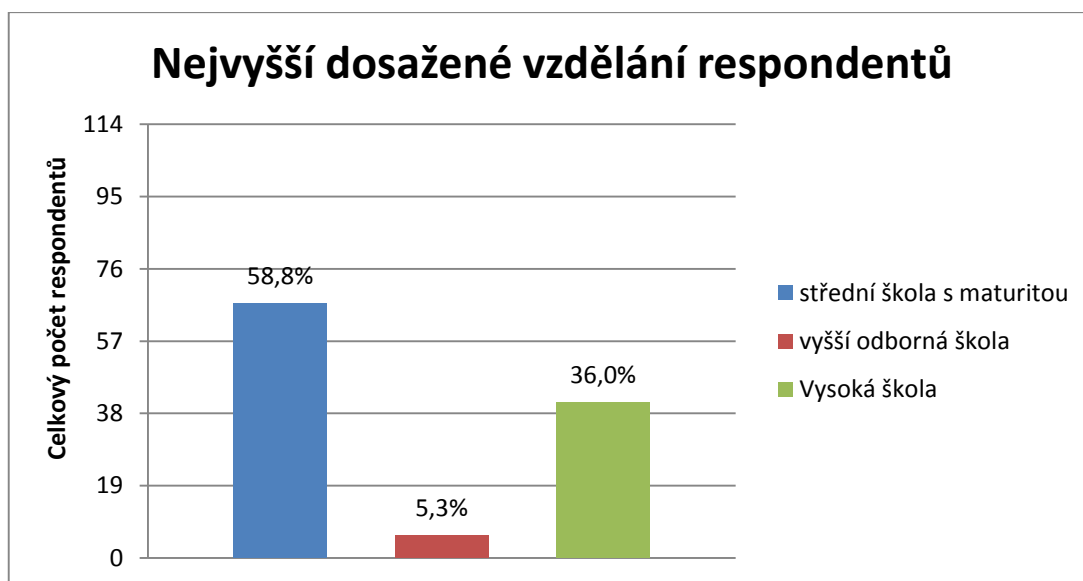
⁴¹ Vlastní sestavení.

⁴² Vlastní sestavení.

Otázka č. 3 – Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

Do této otázky je zahrnuta střední škola s maturitou, která je pro práci u policie nutností. 58,8% dotazovaných, čili 67 osob odpovědělo, že střední škola je jejich nejvyšším dosaženým vzděláním. Pouze 6, čili 5,3% z dotazovaných osob vystudovalo vyšší odbornou školu a zbytek 41 osob má vysokoškolské vzdělání. Ti činí 36% procent z celkového počtu respondentů.

Graf č. 2: Vzdělání respondentů⁴³

Otázka č. 4 – Jak jste dlouho zařazen u PČR?

Tato otázka patří k jedněm z nejdůležitějších otázek zaměřených na osobu respondenta, neboť spolupráce s bezdomovci v policejní profesi je téměř nedílnou součástí jejich práce. Postupem času se spolupráce s těmito osobami zvyšuje, a úměrně tomu se také zvyšují zkušenosti jednotlivých policistů. Počet let, kdy policisté vykonávají své povolání, je různé. Z tohoto důvodu jsou položky rozděleny do pěti částí. První období, do tří let praxe, je doba, po kterou je policista ještě ve zkušební době. Jeho činnost s lidmi bez domova se často odvíjí od toho, co získává

⁴³ Vlastní sestavení.

od starších kolegů. Druhé období praxe u policie činí 4-7 let. Ve skupině 7-15 let, jsou umístěni policisté většinou již mimo hlídkovou službu a vykonávají svou funkci většinou na místních odděleních jako zpracovatelé spisů. U nich je přímý kontakt s bezdomovci počítán v nižší míře. Další skupinu tvoří respondenti s 16-30letou praxí u PČR. Jedná se většinou o starší kolegy, kteří již získanou zkušenost referují spíše „jak tomu bylo“ za starého zákona apod. O výsledcích vyplnění dotazníku je vypracována tabulka.

Tabulka č. 2: Profesní doba respondentů⁴⁴

Profesní doba (roky)	0 - 3	4 - 7	8 - 14	15 - 30	30 a více
celkem osob	30	16	52	10	6
celkem procent	26,3%	14,0%	45,6%	8,8%	5,3%

Otázky zaměřené na představy a osobní zkušenosti policistů s lidmi bez domova:

Otázka č. 1 – Jakou osobu si představujete pod pojmem „bezdomovec“?

Zde se nechal respondentům volný prostor, aby se vyjádřili svými slovy, co si představují pod pojmem bezdomovec. Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti. Celkem 109 respondentů uvedlo, že bezdomovec je osoba žijící bez přístřeší, nezaměstnaný. Ostatních 5 osob uvedlo, že jde o osobu žijící ve skupině osob bez svých povinností vůči reálnému životu. Z těchto celkových 114 osob dále 59 uvedlo, že se jedná o osoby žijící ve skupinách, kteří se živí náhodnou prací a mívají často problémy s návykovými látkami. 12 osob dále uvedlo, že jde o osoby, které jsou problémové se ztracenou chutí do života.

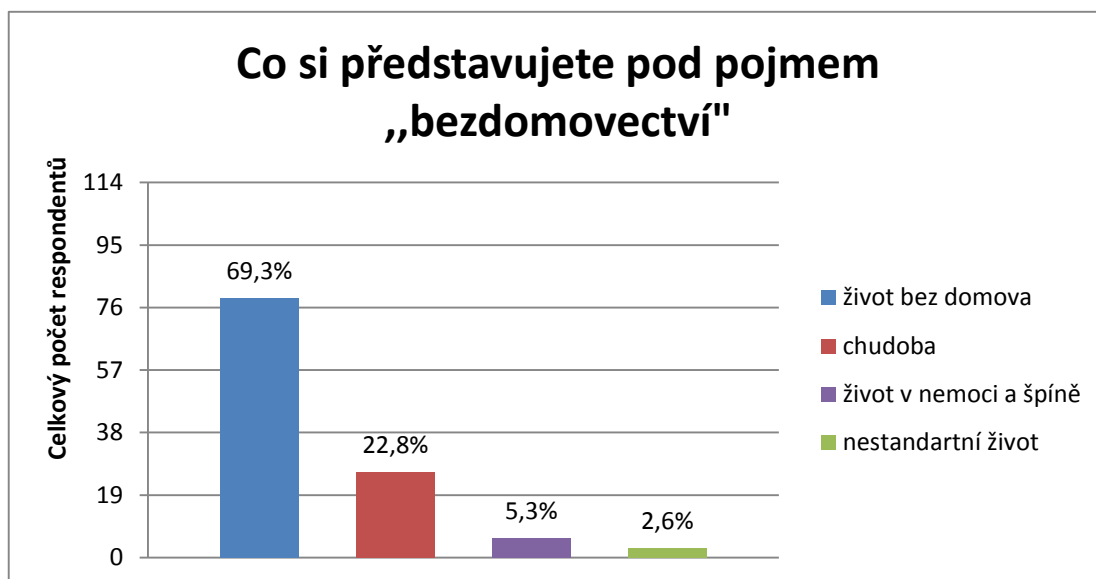
Vzhledem k tomu, že někteří respondenti uvedli jen jednu odpověď a někteří více odpovědí najednou, není možné uvést odpovědi pro lepší orientaci v grafickém zobrazení.

⁴⁴ Vlastní sestavení.

Otázka č. 2 – Co si představujete pod pojmem „bezdomovectví“?

Další otázka, která respondentům dovoluje vyjádřit se svými slovy, co pro ně znamená bezdomovectví, co si pod tímto pojmem představují. Z grafu vyplývá, že celkem 21 osob odpovědělo život bez domova. Dalších 10 osob uvedlo, že bezdomovectví je výrazně spojené s chudobou. 8% tj. 3 osoby ze všech dotazovaných se domnívá, že jde o život v nemoci a špíně. Zbýlých 5% tj. 2 osoby uvedly, že jde o nestandardní život.

Graf č. 3: Představa „bezdomovectví“⁴⁵

⁴⁵ Vlastní sestavení.

Otázka č. 3 – Jaká je dle Vašeho názoru největší příčina bezdomovectví?

Tabulka č. 3: Příčiny⁴⁶

Odpověď	Osob	%
ztráta zaměstnání	65	57,0%
postrádání smyslu života	3	2,6%
propadnutí alkoholu	18	15,8%
svobodná vůle člověka	7	6,1%
ztráta rodiny	2	1,8%
propadnutí drogám	16	14,0%
gameblerství	3	2,6%
útěk od povinností	0	0%
jiné	0	0%

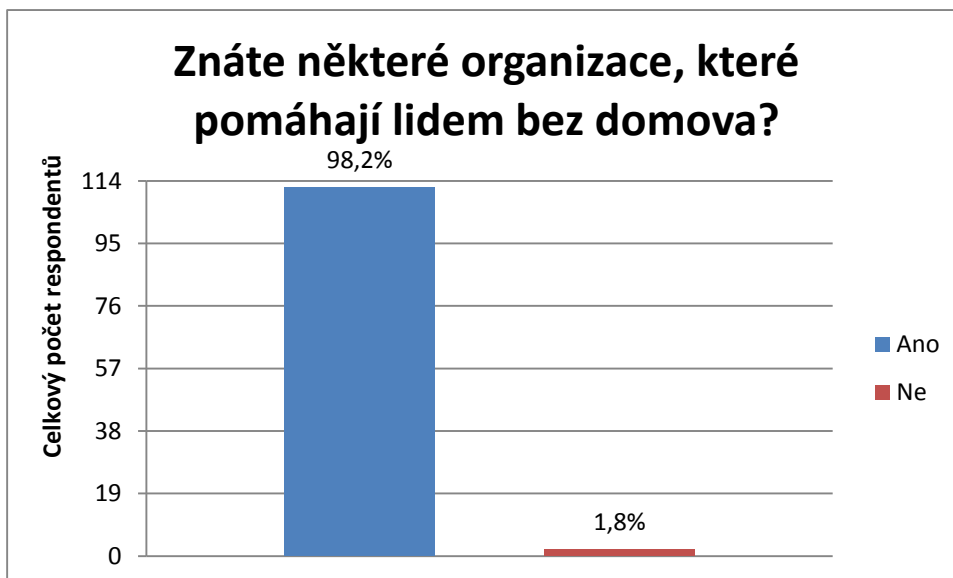
Tato otázka je pro dotazované policisty uvedena již s předepsanými odpověďmi. Odpovědí je uvedeno celkem osm a devátá odpověď je ponechána jako položka „jiné“, kam se respondent pokud si z odpovědí nevybral, mohl rozepsat vlastními slovy. Žádný z respondentů však tuto možnost nevyužil. Pro lepší grafické znázornění jsem užil pro vyhotovení těchto odpovědí následující tabulku.

Nejvíce dotazovaných si myslí, že největší příčinou bezdomovectví je ztráta zaměstnání, poté propadnutí a alkoholu a drogám. Naopak ani jeden z dotázaných neoznačil odpověď s příčinou „svobodná vůle člověka“ a „útěk od povinností“.

⁴⁶ Vlastní sestavení.

**Otázka č. 4 – Znáte některé z organizací, které pomáhají lidem bez domova?
Pokud ano, jaké?**

Graf č. 4: Znalost organizací⁴⁷

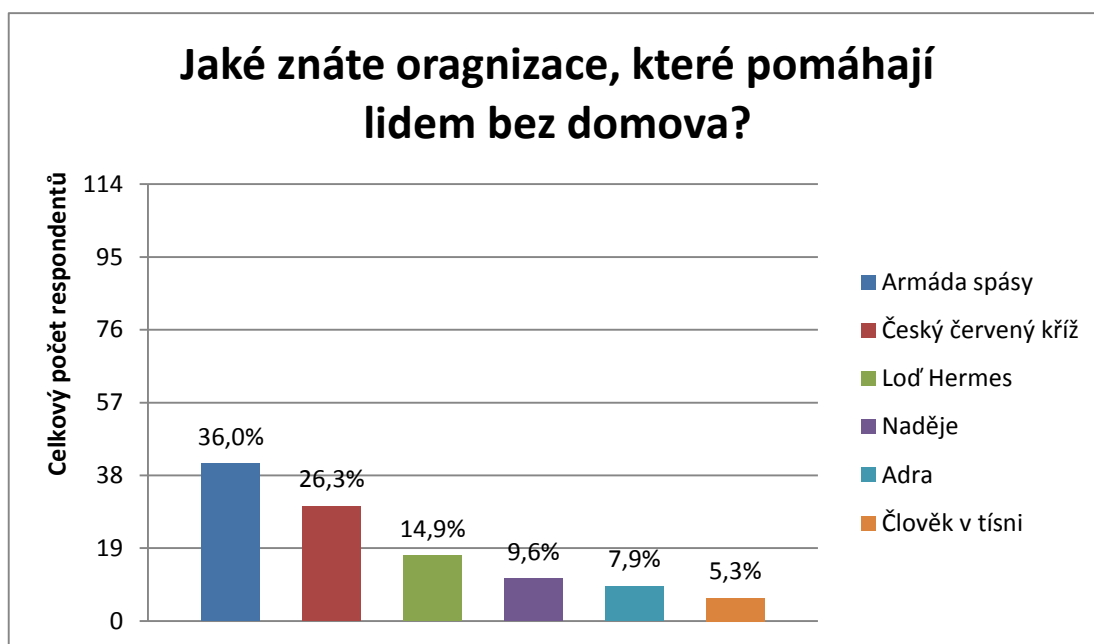

Tato otázka nabízí možnost varianty odpovědí Ano a Ne, kdy při zaškrtnutí možnosti Ano měli respondenti organizace uvést. Zde odpovědělo 112 respondentů, že organizace, které těmto osobám pomáhají, zná. Ostatní 2 respondenti uvedli, že organizace neznají.

V druhé podotázce z celkového počtu 112 odpovědí, 43 respondentů uvedlo, že znají organizaci „Armáda spásy“. Dalších 33 kladných odpovědí odpovědělo, že zná organizaci „Český červený kříž“. 15 respondentů uvedlo organizaci „Lod' Hermes“, 10 „Naděje“, 7 „Adra“ a 4 osoby znají organizaci „Člověk v tísni“.

⁴⁷ Vlastní sestavení.

Graf č. 5: Organizace⁴⁸

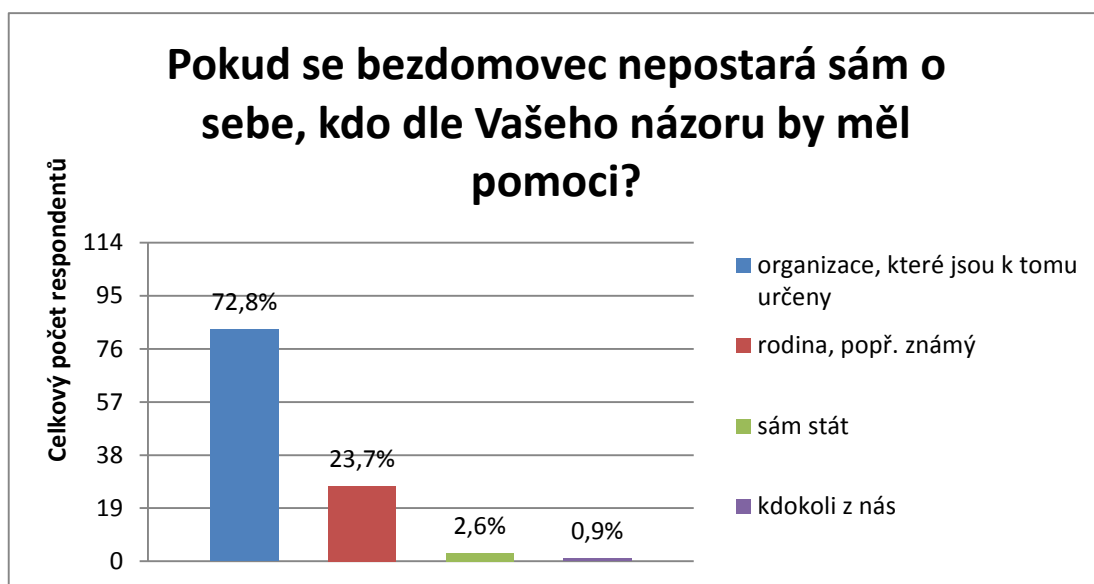

Otázka č. 5 – Pokud se bezdomovec nepostará sám o sebe, kdo dle Vašeho názoru by měl pomoci?

Tato otázka zjišťuje, co si myslí respondenti o pomoci bezdomovci, když na si sám není schopný pomoci. Respektive, kdo by se o ně měl starat? 83 respondentů uvedlo, že by se o ně měly postarat “organizace, které jsou k tomu určeny“. 27 osob z dotazovaných si myslí, že péči o bezdomovce mají převzít rodiny a příbuzní dotyčného. 3 z respondentů uvedlo, že by se o ně měl postarat sám stát a pouze jedna osoba si myslí, že by se o tyto osoby měl postarat kdokoli z nás.

⁴⁸ Vlastní sestavení.

Graf č. 6: Pomoc⁴⁹

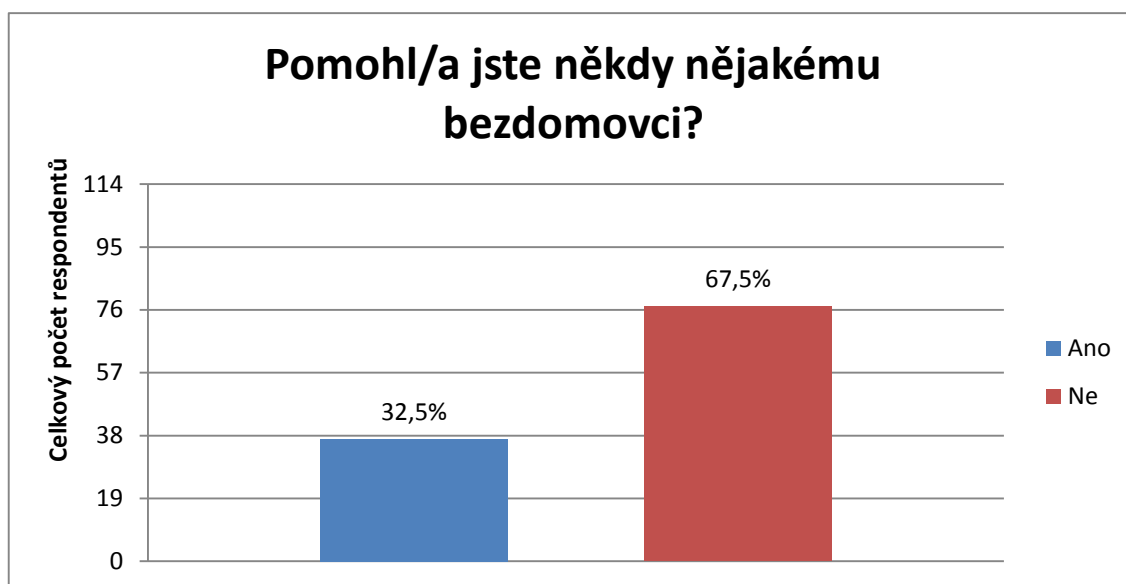

Otázka č. 6 – Pomohl jste někdy nějakému bezdomovci?

Tato otázka zahrnuje podotázku, která byla uchazečům o dotazník nabídnuta v případě, že zvolili možnost „ANO“, a to jakým způsobem této osobě pomohli. Z celého počtu respondentů však na tuto otázku odpovědělo kladně jen 37 dotazovaných.

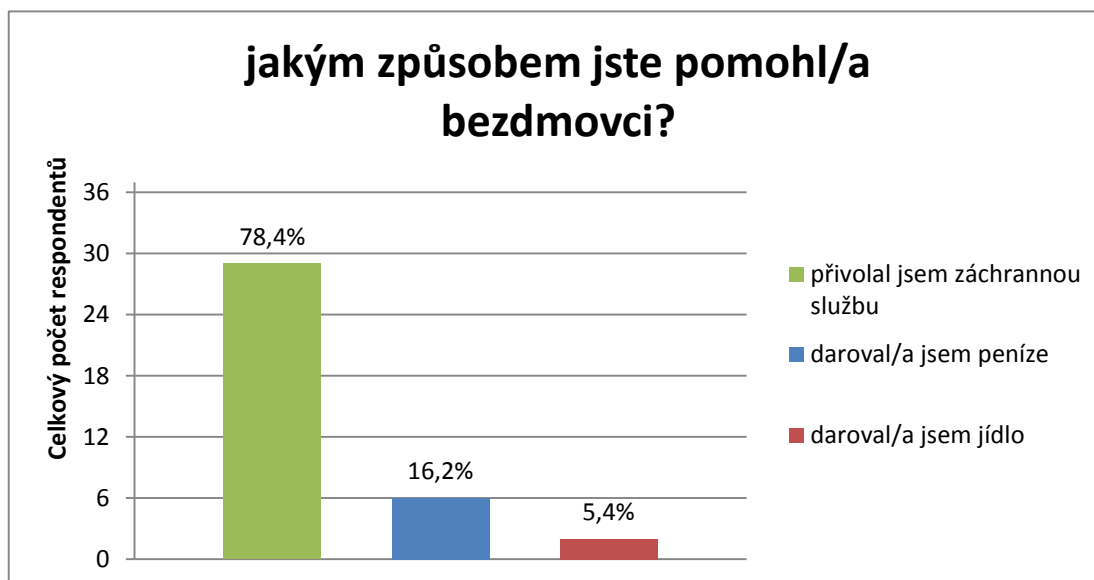
⁴⁹ Vlastní sestavení.

Graf č. 7: Pomoc respondentů⁵⁰

Z 37 osob, kteří uvedli že někdy pomohli nějakému bezdomovci, 4 osoby, čili 33% respondentů uvedlo, že bezdomovci darovali nějaké peníze. 6 osob, celých 50% uvedlo, že darovali nějaké jídlo a 2 osoby bezdomovci zavolali RZS.

Graf č. 8: Způsob pomoci⁵¹

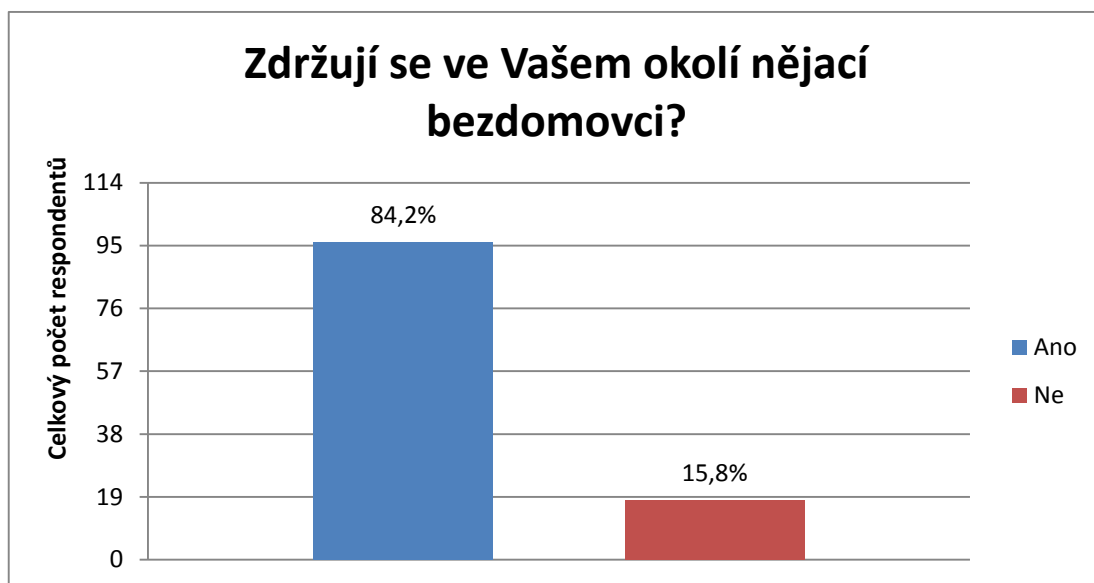
⁵⁰ Vlastní sestavení.

⁵¹ Vlastní sestavení.

Otázka č. 7 – Zdržují se ve Vašem okolí nějací bezdomovci?

Otázka zjišťuje, kolik respondentů z dotázaných má ve svém okolí zabydlené bezdomovce. Kladnou odpověď uvedlo 96 respondentů, čili 84,2% ze všech dotazovaných.

Graf č. 9: Okolí⁵²

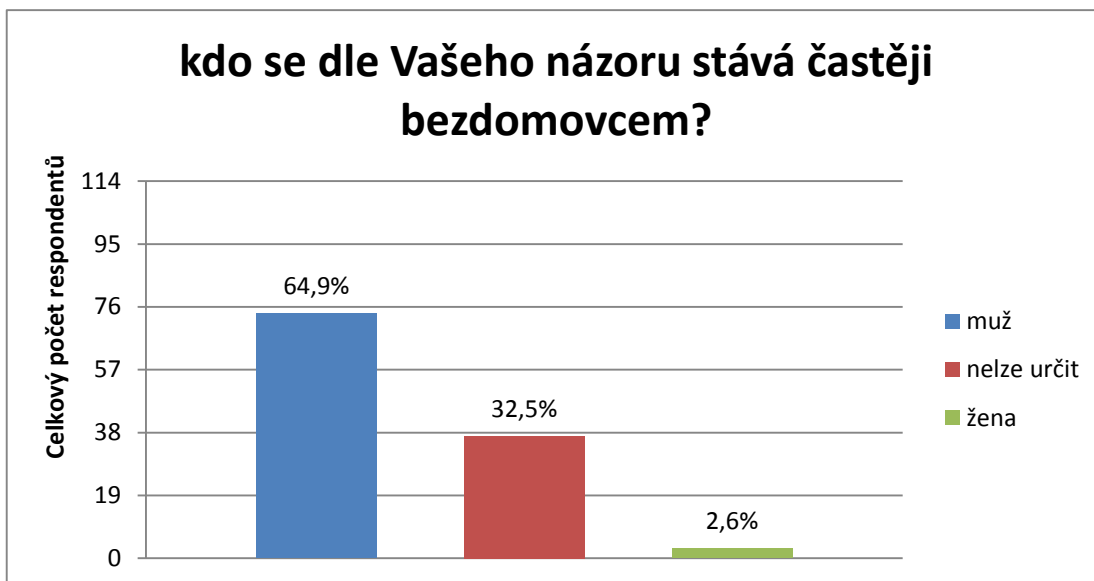

Otázka č. 8 – Kdo dle Vašeho názoru se stává častěji bezdomovcem?

Otázka je zaměřena na určení nejčastějšího pohlaví mezi bezdomovci. Na tuto odpověď odpovědělo 74 dotazovaných, že jde právě o muže. 37 respondentů si myslí, že jde stejně o muže a ženy a nelze většinu určit. U 3 osob z dotazovaných převládá myšlenka, že jde o ženy.

⁵² Vlastní sestavení.

Graf č. 10: Častější bezdomovec⁵³

Otázka č. 9 – Setkal/a jste se ve svém soukromém životě s nějakým bezdomovcem osobně?

U této otázky se kladná odpověď dala předpokládat. Celých 100% z uchazečů dotazníků uvedlo, že se za svůj dosavadní život v soukromém životě někdy setkalo s bezdomovcem.

Otázka č. 10 – Setkal/a jste se někdy ve službě s bezdomovcem?

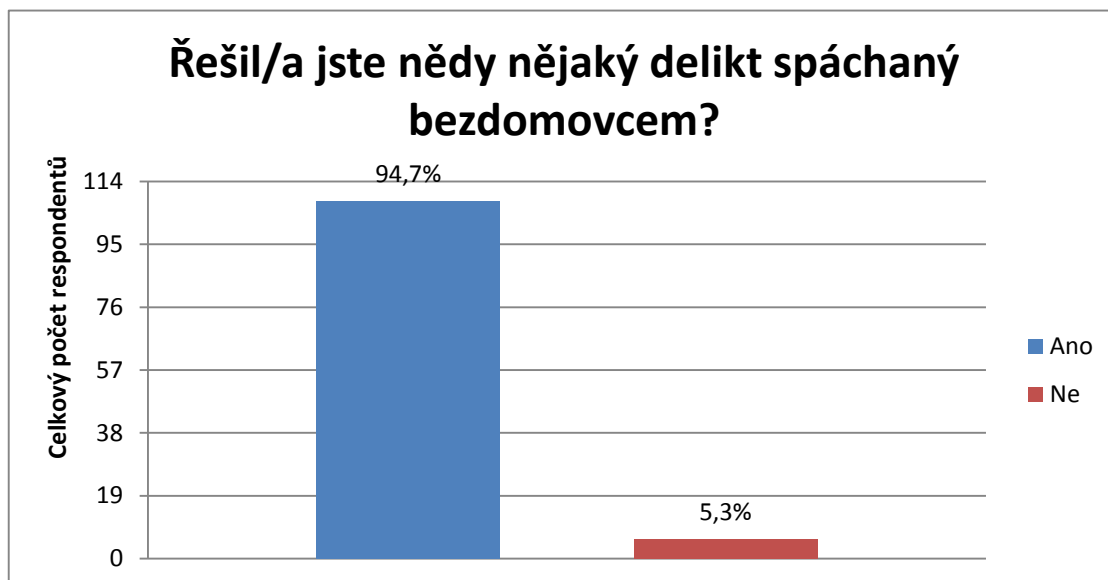
Každý s respondentů uvedl, že se někdy setkal ve službě s bezdomovcem, čili opět v této otázce kladně odpovědělo 100% uchazečů.

⁵³ Vlastní sestavení.

Otázka č. 11 – Řešil/a jste někdy nějaký delikt spáchaný bezdomovcem?

Celkem 108 osob uvedlo, že někdy řešili delikt spáchaný bezdomovcem. Zbýlých 6 osob uvedlo, že nikoliv.

Graf č. 11: Delikty⁵⁴

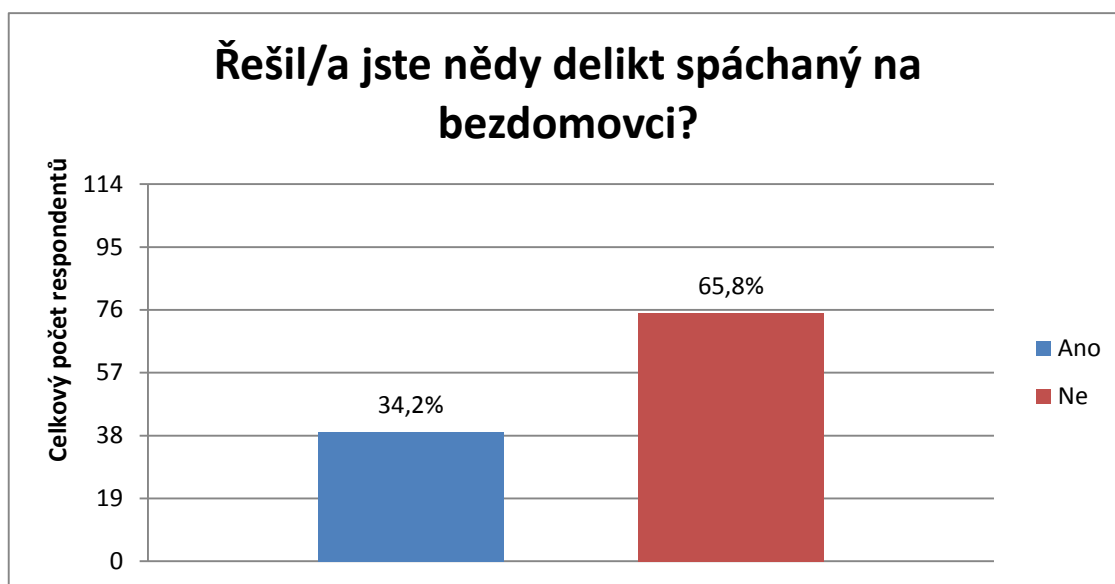

Otázka č. 12 – Řešil/a jste někdy delikt spáchaný na bezdomovci?

Jako svou kladnou odpověď zvolilo 39 uchazečů, čili 34,2% z dotazovaných. Zbýlých 75 osob uvedlo, že nikdy takovýto delikt neřešilo.

⁵⁴ Vlastní sestavení.

Graf č. 12: Delikt páchaný na bezdomovci⁵⁵

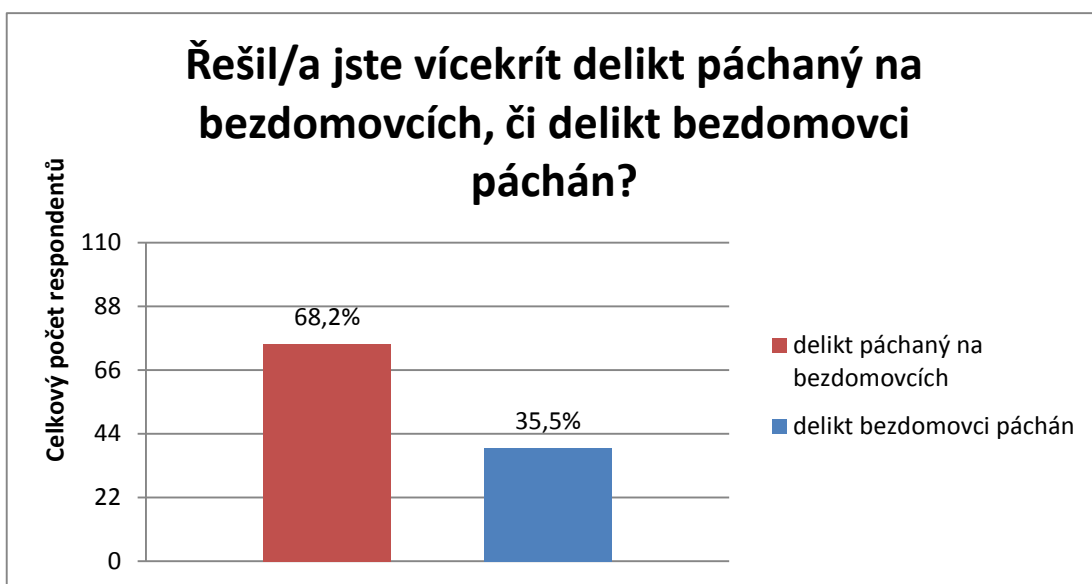

Otázka č. 13 – Řešil/a jste vícekrát delikt páchaný na bezdomovcích, či delikt bezdomovci páchán?

Otázka zjišťuje, jaké delikty policisté častěji řeší, zda páchané na bezdomovci nebo ty, kteří jsou páchany bezdomovci. Na tuto odpověď odpovědělo 110 respondentů z celkového počtu. Dle zjištěných informací z dotazníků bylo zjištěno, že častěji řešili delikty spáchané bezdomovci, nežli naopak. Celkem 75 osob uvedlo, že během služby řešilo delikty páchané bezdomovci. Zbýlých 39 osob uvedlo, že řešilo delikt páchán na bezdomovci.

⁵⁵ Vlastní sestavení.

Graf č. 13: Delikt páchaný bezdomovcem⁵⁶

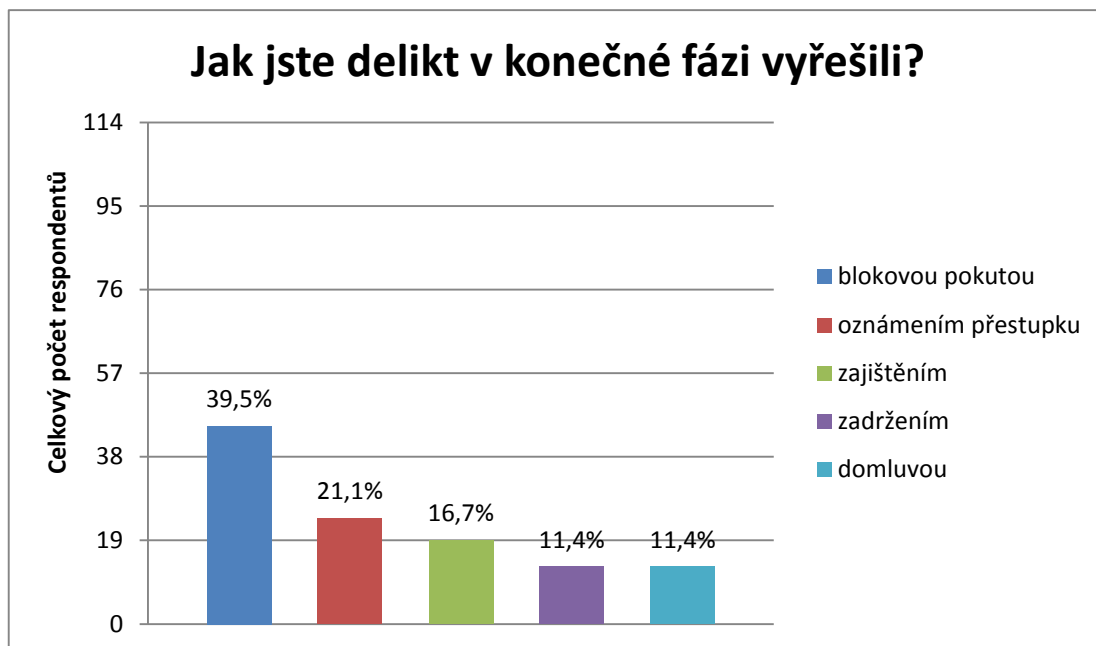

Otázka č. 14 – Jak jste delikt v konečné fázi vyřešili?

Zde se nabízí pět možností, z kterých si dotazovaní měli vybrat. Nejvíce respondentů tj. 45 (39,5% z celkového počtu) odpovědělo, že blokovou pokutou. 24 osob (21,1%) odpovědělo oznámením. Celkem 19 osob řešilo delikty zajištěním osoby. Dalších 13 respondenti řešili delikty zadržením osoby, stejně tak domluvou.

⁵⁶ Vlastní sestavení.

Graf č. 14: Řešení deliktů⁵⁷

Otázka č. 15 – je dle Vašeho názoru nejčastější spáchaný delikt mezi bezdomovci?

Mezi nejčastější páchaný delikt mezi bezdomovci je přestupek proti majetku, který zaškrtilo jako nejvíce páchaný delikt 81 respondentů. Přestupek proti veřejnému pořádku mělo na prvním místě 22 osob a přestupek proti občanskému soužití 11 dotazovaných.

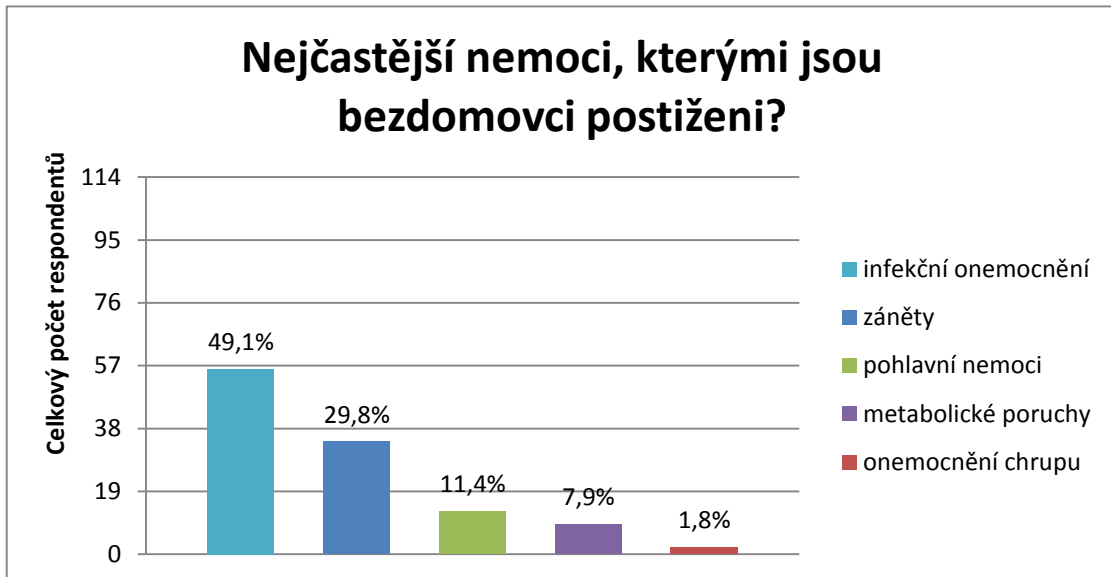
Otázka č. 16 – Jaké jsou dle Vašeho názoru nejčastější nemoci, kterými jsou bezdomovci postiženi?

Tato otázka zjišťuje, která nemoc je dle respondentů nejvíce veřejnosti brána jako „nemoc bezdomovců“. Je zde uveden opět výběr nejčastějších nemocí. Nejvíce, a to celkem 49,1% dotazovaných uvedlo, že jde o infekční onemocnění. Dalších

⁵⁷ Vlastní sestavení.

29,8% z dotázaných si myslí, že jde o různé záněty. Celkem 11,4% uchazečů si myslí, že jde o pohlavní nemoci. 9 osob si myslí, že nejčastějším onemocněním jsou metabolické poruchy. S počtem 2 zaškrtnutými odpověďmi je onemocnění chrupu.

. Graf č. 15: Nemoci bezdomovců⁵⁸

⁵⁸ Vlastní sestavení.

Závěr

Z výše uvedeného můžeme konstatovat, že fenomén bezdomovectví představuje pro současnou společnost závažný sociální problém. Proti tomuto je třeba vynalézt vhodná řešení a zdolat veškeré nástrahy, které je nutno uvést alespoň do míry pro společnost únosné. Aby člověk vpadl do života bezdomovce je v dnešní době strašně jednoduché a může to potkat každého z nás. Řešení těchto příčin a následných dopadů, které by ono bezdomovectví předešlo je ale obtížné, někdy již zcela nemožné.

Bezdomovectví jako sociální jev, také značně zasahuje do lidské důstojnosti jedince, kterému tímto narušuje základní lidská práva. V boji proti tomuto problému bychom měli uznávat společnost jako souhrn jedinců se stejnými právy, a kteří jsou si rovni. Proto by i před bojem s tímto problémem měl přispět ke zlepšení situace a pomoci každý. Jednou z možností omezit celkový nárůst bezdomovectví, je resocializace jedinců, která je však dlouhodobou možností, neboť vrácení se do normálního života je pro bezdomovce na delší dobu. Dostupnější a časově méně náročnou možností, než na každého jedince působit zvlášť, je možnost volby prevence bezdomovectví. Prevence spočívající v e větším počtu dostupného sociálního bydlení pro osoby bez domova, získání zaměstnání pro uspokojení základních potřeb a obživy, možnost dodělání si alespoň základního vzdělání a především zkvalitnění mezilidských vztahů s těmito osobami. To vše jako prevence bohužel ale nepostačí, neboť je značnou nutností samotné chtění jedince se v tomto směru angažovat, především chtít vrátit se zpět do společenského života.

Bezdomovectví je na naší planetě již od počátků věků. V minulosti však nebyl vlivem modernizování společnosti a vyvíjení se na tento problém brán takový ohled a brána tomuto jevu značná vědomost. Vždy měl totiž jedinec možnost pomoci od rodinných příslušníků, či pomoci vzájemné mezi sebou. V dnešní době je tomu naopak, kdy bezdomovec je odkázán n sám na sebe a bere svůj problém jako individuální, do kterého se dostal sám, a také se s tímto sám vypořádá.

Hlavním cílem výzkumu této práce bylo zjistit, z jaké příčiny se nejčastěji lidé stávají bezdomovci. Metodou pro zjištění byl položená otázka ve výzkumném dotazníku, na kterou odpovědělo všech 114 respondentů – policistů v různých funkcích začleněných na Obvodním ředitelství Prahy II. Výsledek této otázky je

jednoznačný. Více jak polovina respondentů (57,0%) odpovědělo, že nejčastější příčinou bezdomovectví je ztráta zaměstnání. Na druhém a třetí místě, který byl víceméně e stejným výsledkem (14,0% - 15,8%) propadnutí alkoholu a drogám.

Dalším cílem práce bylo zjistit, jakého delikventního chování se bezdomovci dopouštějí nejčastěji a zda se dopouštějí spíše deliktů trestních či správních. Ze 114 respondentů, celkem 81 osob, čili většina dotazovaných odpovědělo, že se jedná o přestupek proti majetku.

Ambicí tohoto výzkumu bylo také zjistit, jakou nemocí jsou bezdomovci nejčastěji postiženi. Nejvíce, a to celkem 49,1% dotazovaných uvedlo, že jde o infekční onemocnění. Dalších 29,8% z dotázaných si myslí, že jde o různé záněty.

V dnešní době je plno jedinců, kteří mají materiální vztahy na vyšší úrovni, než vztahy mezilidské. Jak je zmíněno již výše, z dostupných kazuistik i z logiky věci samé lze říci, že podstatou prevence a jejím nejdůležitějším faktorem je podpora jedince ze strany rodiny, přátel a zemi ve které žije.

V souvislosti s četbou odborné literatury a se zájmem této problematiky můžeme tvrdit, že bezdomovectví jako problém není vázán jen ztrátou střechy nad hlavou a žitím na ulici a v přírodě. Tento jev lze chápat spíše jako ztrátu toho nejcennějšího, co může člověk mít, a to je domov, ve smyslu toho, že jedinec se má kam vrátit a že někam patří.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I*. Kostelec nad Černými lesy, 2004, 102 s. ISBN 80-86625-35-4.
2. FITZPATRICK, S. - KEMP, P. - KLINKER, S.: *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004, 96 s. ISBN 80-86625-15-X.
3. GIDDENS, A. *Sociologie*, 1. vyd. Praha: Argo, 1999. 594 s. ISBN 80-7203-124-4.
4. HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 100 s. 80-244-1238-1.
5. HAVLÍK, J. *Infekční nemoci*. 2. rozšířené vyd. Praha: Galén, 2002, 186 s. ISBN 80-7262-173-4.
6. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, 85 s. ISBN 80-902292-0-4.
7. KUČHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol: *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1.vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
8. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.
9. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
10. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
11. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vyd. Praha: Sociopress, 1996, 213s. ISBN 80-902260-0-0.
12. SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O., KOMODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 352s. ISBN 978-80-7367-818-0.

13. ŠKODA, J., VAVERA, F., ŠMERDA, R. *Zákon o policii s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 396 s. ISBN 978-80-7380-160-1.
14. ŠTĚCHOVÁ, M. - LUPTÁKOVÁ, M. - KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha 2008, 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4.
15. ŠUPKOVÁ, D. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Naděje, 2007. 64 s. ISBN 978-80-247-2245-0.
16. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozšířené vyd.* Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

Elektronické zdroje

1. HECZKOVÁ E. *Dopady kapitalismu: Bezdomovectví* [online]. 2005 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/25561.html>>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4-20.
2. ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2009, částka 11, s. 92-153.
3. ČESKO. Zákon č 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1961, částka 66, s. 82.
4. ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 51, s. 1-2.
5. ČESKO. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1990, částka 35, s. 14-15.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazník

Příloha č. 2 - Magazín článek

Příloha č. 3 - Fotografická příloha

Příloha č. 1

Dotazník:

Vážení kolegové,

Jmenuji se Jan Řezníček, jsem zařazen na pracovišti OKT Obvodního ředitelství Prahy II. Zároveň studuji na Vysoké škole evropských a regionálních studií v Příbrami, kde jsem aktuálně ve 3. ročníku. Tématem mé bakalářské práce je jsou: „*Vybrané sociální a juristické aspekty bezdomovectví*“. Praktická část této práce vyhodnocuje dosavadní zkušenosti a znalosti policistů s bezdomoveckou populací, proto se obracím se na Vás s prosbou o vyplnění přiloženého dotazníku, který následně vložím formou grafů a tabulek do praktické části bakalářské práce. Dotazník je zcela anonymní.

Předem Vám děkuji za vyplnění dotazníku.

nrap. Jan Řezníček, DiS.

OKT Praha II

DOTAZNÍK

Údaje k policistovi

1) Jakého jste pohlaví:

muž žena

2) Vaše věková kategorie:

18-25 let 26-30 let 31-40 let

41-50 let nad 50 let

3) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

středoškolské vyšší odborná škola

vysokoškolské

4) Jak jste dlouho zařazen u PČR?

do 3 let 4-7 let 7-15 let

15-30 let nad 30 let

Otázky

1) Jakou osobu si představíte pod pojmem „bezdomovec“

.....

.....

.....

.....

.....

2) Co si představíte pod pojmem „bezdomovectví“

.....
.....
.....
.....
.....

3) Jaká je dle Vašeho názoru největší příčina bezdomovectví

☐ ztráta zaměstnání	☐ ztráta rodiny
☐ postrádání smyslu života	☐ propadnutí drogám
☐ propadnutí alkoholu	☐ gameblerství
☐ svobodná vůle člověka	☐ útek od povinností
☐ jiné (<i>uved'te</i>)	

.....
.....

4) Znáte některé organizace, které pomáhají lidem bez domova?

- ano ne

Pokud ano, jaké :

5) Pokud se bezdomovec nepostará sám o sebe, kdo dle Vašeho názoru by měl pomoci?

- v první řadě sám stát
- organizace, které jsou k tomu určeny

rodina, popř. známý postiženého

kdokoli z nás

6) Pomohl/a jste někdy nějakému bezdomovci?

ano ne

Pokud ano, uveďte jak:

7) Zdržují se ve Vašem okolí nějakí bezdomovci?

ano ne

8) Kdo dle Vašeho názoru se stává častěji bezdomovcem?

muž žena nelze určit

9) Setkal/a jste se ve svém soukromém životě s nějakým bezdomovcem osobně?

ano ne

10) Setkal/a jste se někdy ve službě s bezdomovcem?

ano ne

11) Řešil/a jste nějaký delikt spáchaný bezdomovcem?

ano ne

12) Řešil/a jste někdy delikt spáchaný na bezdomovci?

ano ne

13) Řešil/a jste vícekrát delikt páchaný na bezdomovcích, či delikt bezdomovci páchán?

delikt spáchaný bezdomovcem

delikt páchaný na bezdomovci

14) Jak jste delikt v konečné fázi vyřešili?

domluvou blokovou pokutou

zajištěním zadržením

oznámením přestupku

15) Jaký je dle Vašeho názoru nejčastější spáchaný delikt mezi bezdomovci?
(uveďte číslicemi 1 - 3; 1 - nejčastější)

přestupek proti

majetku

přestupek proti veřejnému pořádku

přestupek proti občanskému soužití

16) Jaké jsou dle Vašeho názoru nejčastější nemoci, kterými jsou bezdomovci postiženi?

pohlavní nemoci Onemocnění chrupu

záněty různá zranění

metabolické poruchy infekční onemocnění

Příloha č. 2

Z magazínu

Příloha č. 1: Bezdomectví není volba, ženy často nemají jinou možnost⁵⁹

Do svízelné situace se může dostat každý a není pravdou, že vždy svou vlastní vinou. Na ulici se ocitají lidé z různých důvodů, ale nikdo z nich tam nechtěl skončit dobrovolně. Problémy ve vztazích, rodině, stres, špatný zdravotní stav, psychické problémy, závislosti na alkoholu či jiných látkách - to jsou ty nejčastější příčiny, kdy se lidé dostávají do finanční tísně a přicházejí o bydlení.

Azylové domy pomáhají ženám, aby mohly být se svými dětmi a měly šanci se opět vrátit do běžného života.

FOTO: Profimedia.cz

středa 29. října 2014, 8:42

Podle průzkumu Armády spásy mezi českými ženami bez domova se až 57 % žen ocitlo na ulici kvůli neschopnosti hradit náklady spjaté s bydlením, 26 % z důvodu partnerských či rodinných problémů (z čehož celých 19 % žen čelilo partnerskému násilí).

⁵⁹ *Bezdomecké obydlí* [online]. [cit. 13. března 2015]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/styl/351785-bezdomovectvi-neni-volba-zeny-casto-nemaji-jinou-moznost.html>>.

Bohužel ženy často na ulici nekončí samy, ale i se svými dětmi. Podle průzkumu až 62 % žen se přes svou zoufalou situaci stará i o své děti. U 12 % žen jsou děti v péči příbuzných (u otce, prarodičů) a každé čtvrté dítě (26,3 %) končí v náhradní péči (v dětském domově, adopci, pěstounské péči).

Není pravdou, že ženám situace na ulici vyhovuje. Většina z nich by udělala cokoliv, aby se mohla vrátit do běžného života, a dělá proto maximum. I proto ženy v průměru tráví bez domova něco přes rok.

Více než polovina žen se ale nedokáže na trh práce vrátit, protože má nízkou kvalifikaci (přes 56 % má základní a nižší vzdělání), a zvláště po mateřské a rodičovské je to nesmírně těžké. Více než 40 % navíc uvádí různě vážné zdravotní či psychické problémy. Velká část z nich jsou navíc samoživitelky, které tak musí uživit nejen samy sebe, ale i dvě až tři děti.

Bez pomoci azylových domů, by tak většina žen o své děti přišla. Jen díky nim mohou vychovávat své děti ve vlastní péči a postavit se opět na vlastní nohy. Jen malá část žen se není schopna nikdy zcela osamostatnit a vždy budou potřebovat podporu a supervizi sociálního pracovníka, ať již v zařízení nebo samostatným bydlením.

Důležitost sociálních dávek

Tzv. dávky v hmotné nouzi jsou sice někdy zneužívány, ale v ne takové míře, jak je často zmiňováno. Jejich význam spočívá v tom, že u lidí bez domova snižují jejich potřebu zajišťovat si příjem tzv. maladaptivním způsobem (což jsou např. drobné krádeže, podvody, půjčky, prostituce), což velmi napomáhá prevenci vzniku dalších sociálně patologických jevů.

„Téma dávek v hmotné nouzi bývá často zneužíváno jako mantra těmi, kteří se snaží proti jejich pobíratelům negativně vymezit. Již dříve provedené průzkumy ale jasně prokázaly, že hovoříme-li o zneužívání těchto dávek, jedná se o jednotky procent. V drtivé většině míří cíleně k těm, kteří jsou na nich životně závislí,“ vysvětluje Jan František Krupa, národní ředitel sociálních služeb Armády spásy.

Jak vypadá typická žena bez domova

Průměrný věk 42 let

Ukončené základní vzdělání

Je rozvedená

Má 2 - 4 dětí ve své péči

Žila více než rok v nejistých podmínkách

Navštívila poprvé službu azylového domu

Hlavním zdrojem příjmu jsou sociální dávky

Pravidelný měsíční příjem je ve výši 3 000 – 6 000 Kč

Nemá zajištěny finanční příjmy na pokrytí bydlení

Příloha č. 3

Fotografická příloha

Obrázek č. 1: Bezdomovecké obydlí⁶⁰

Obrázek č. 2: Bezdomovecké stanové obydlí⁶¹

⁶⁰ *Bezdomovecké obydlí* [online]. [cit. 13. března 2015]. Dostupné z WWW: <<http://nadrevo.blogspot.cz/2011/02/byt-bezdomovcem.html>>.

⁶¹ *Bezdomovecké obydlí* [online]. [cit. 13. března 2015]. Dostupné z WWW: <<http://www.svetkolemnas.info/novinky/zahranicni/1571-vlada-mu-zborila-provizorni-domov-v-lese-ted-je-z-nej-znovu-bezdomovec>>.

Obrázek č. 3: Umrzlý bezdomovec⁶²

Obrázek č. 4: Prodejce časopisu – Nový prostor⁶³

62 *Policisté našli zřejmě zmrzlého bezdomovce* [online]. [cit. 13. března 20015]. Dostupné z WWW: <<http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/cernakronika/prvni-obet-zimy-bezdomovec-umrzl-v-praze-na-ulici.html>>.

63 *Prodejci Nového prostoru* [online]. [cit. 13. března 20015]. Dostupné z WWW: <<http://www.romea.cz/cz/zpravy/prodejci-noveho-prostoru-nezebraji-ale-pracuji>>.